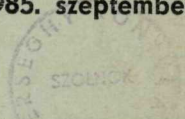

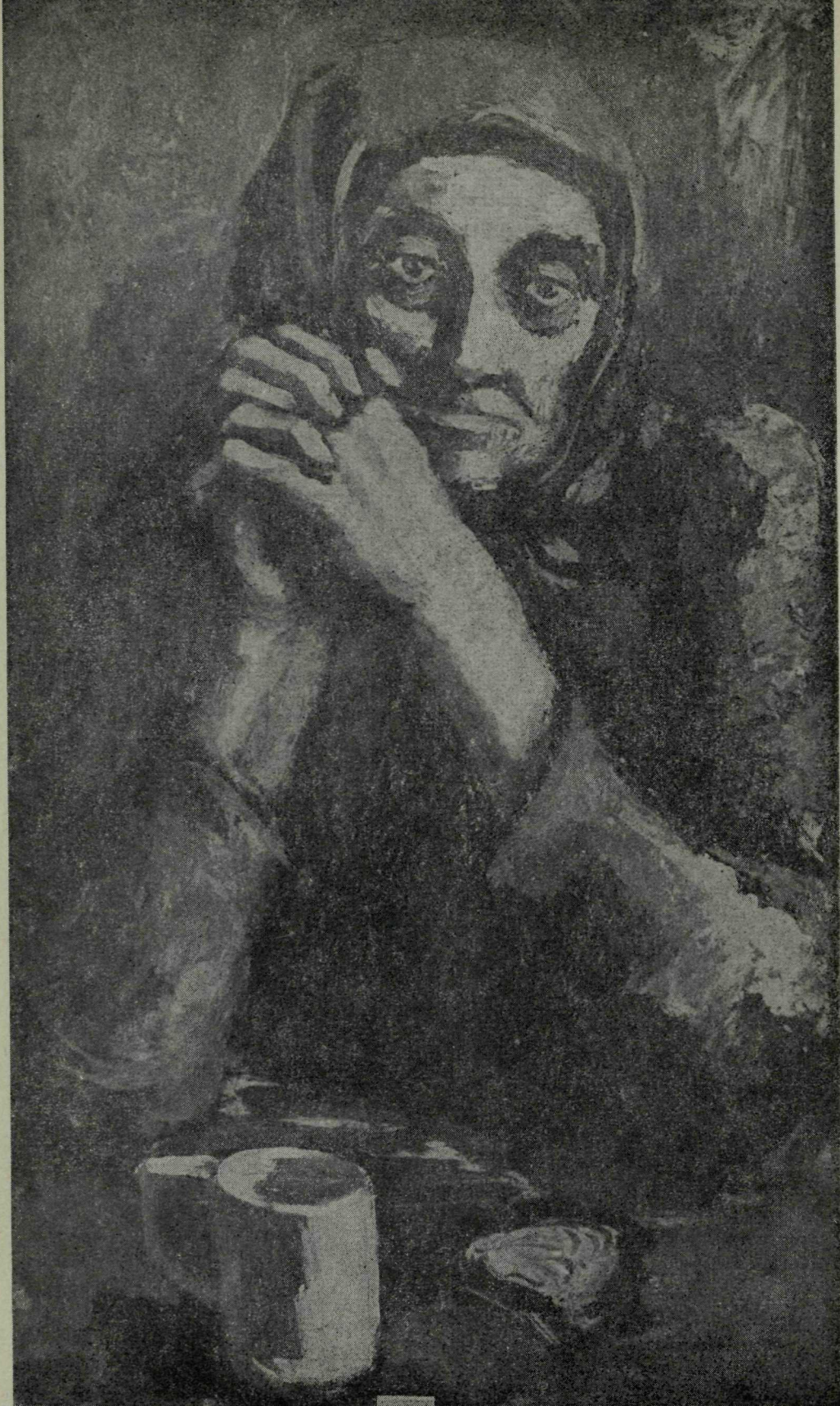
JÁSZKUNSAÉG

Társadalompolitikai
művészeti és irodalmi
folyóirat

3

XXXI. évfolyam
harmadik szám
1985. szeptember

TARTALOM

- 3 Iluh István versei
5 Táborban — Constantin Lajos írása

VALÓ VILÁG

- 9 A közép-tiszavidéki térség idegenforgalmi adottságai 1. rész — Tóth András tanulmánya
14 Az iskolai számítógépes program megvalósításának kezdeti tapasztalatai — Bugesch Zoltánné írása

FÓRUM

- 17 Városi Rádió Szolnokon (Egy rendszerezés kísérlete) — Pálréti Ágoston tanulmánya

HAGYOMÁNYOK

- 21 Három fényes csillag az elektronika egén Madarász Tibor írása
29 Nemzedékek mestere (150 éve született Herman Ottó) — Tarpai Zoltán írása

MŰVÉSZET

- 32 Négy évtized Szolnok megye képzőművészetében — Rideg Gábor tanulmánya
36 Dr. Nagy László: A IV. Alföldi Fazekas Triennálé megnyitója

TÉKA

- 39 A történelem bennünk él (Tiszai Lajos: Találkozások) — Bemutatja: Dr. Horváth Károly
41 Szurmay Ernő: Olvasónaplómból (Deme Zoltán két újabb kötetéről)
43 Tóth Tibor: „Közhirre tétetik”

KÉPEK

A borító 1. és 2. oldalán, a 3., 4., 8., 13., 31. és 35. lapon a „Négy évtized Szolnok megye képzőművészetében” c. kiállítás anyagából válogatott alkotások reprodukciói (fotó: Tarpai Zoltán); a borító 3. oldalán és a 37., 38. lapon a Fazekas Triennálé kiállításáról készült felvételek (fotó: Csikos Ferenc)

E számunk szerzői:

Iluh István

költő, Szolnok

Constantin Lajos

újságíró, Szolnok

Tóth András

a Szolnok Megyei Tanács V. B. kereskedelmi osztályának vezetője

Bugesch Zoltánné

a KSH Szolnok Megyei Igazgatósága csoportvezetője

Madarász Tibor

a Tiszántúli Áramszolgáltató Vállalat igazgatója

Tarpai Zoltán

fotóriporter, Szolnok

Rideg Gábor

a Művészet főszerkesztője

Dr. Nagy László

a Népi Iparművészeti Tanács elnöke

Dr. Horváth Károly

a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója

Szurmay Ernő

nyugalmozott megyei könyvtárigazgató, Szolnok

JÁSZKUNSAÉG

A Szolnok Megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztályának folyóirata.

Felelős szerkesztő: Dr. László Gyula

Kiadja: A Szolnok Megyei Lapkiadó Vállalat 5001 Szolnok, Pf. 105. Telefon: 17-850

Felelős kiadó: Virágh Iván

Szolnoki Nyomda Vállalat 5000 Szolnok, Vörös Csillag u. 28. Telefon: 17-130

Felelős vezető: Gombkötő Béla

Szolnok, 1985. szeptember — 3182

Terjesztő szerv: a Magyar Posta.

ISSN szám: 0448-9144

Szerkesztőség címe: 5000 Szolnok, I. sz. Irodaház. Telefon: 17-850

Szerkesztő bizottság: Berényi Ferenc, Dorkovics Ágnes, Erdélyi Sándor, dr. László Gyula (felelős szerkesztő) Nánási Mihály, dr. Székely Péter, Tálás László, Valkó Mihály (elnök) dr. Zádor Béla.

Terjeszti: A Magyar Posta. Előfizethető: bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a posta hírlapüzleteiben, és a Posta Központi Hírlap Irodájánál (KHI) Budapest, V. József nádor tér 1. 1900., közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra.

Előfizetési díj: 1 évre 48 Ft, félévre 24 Ft, egyes szám: 12 Ft.

Megjelenik: évente négyszer.

XXXI. évfolyam, 3. szám, 1985. szeptember

ILUH ISTVÁN:

Menni készül

Megüti arcát a táj
Fáj neki s bele jajdul
Menni készül a nyár
A lomb hegye barnul
A fűszálak hadonásznak
Derékig rozsdá martan
Arany pénzüket az ágak
Szórják pergetik halkan

Föld-halálíg

Lassan könnyűvé válok
Alkonnyal takaródzom
A földön átszívárgok
Hát ennyi sorsom
Alkonnyal takarózva
Érek az éjszakámig
Anyám csontjaiba fogózva
Maradok föld-halálíg

Vidámabb lenne

Az élet vidámabb lenne
Ha volna két pejem
Fütyürészve fuvaroznék
S a gondterhes világ miatt
Nem fájna a fejem
Nem kellene levett kalappal
Köszönteni a szelet
A lombjukat szövő fákon
Nem kéne megcsodálnom
A tarka levelet
Nem kéne elmondanom
A földi vakondnak
A szívárvány milyen színű
S elárulni a dombnak
A völgy hozzá mily hű
S nem kéne sügni a folyónak
Mit ér a búzamező
S elmondani a bokornak
Hány évig él a fenyő
S nem kéne letérdelni
A porba a bogarakhoz
S nem kéne vállra emelni
Aki nemfér a Naphoz

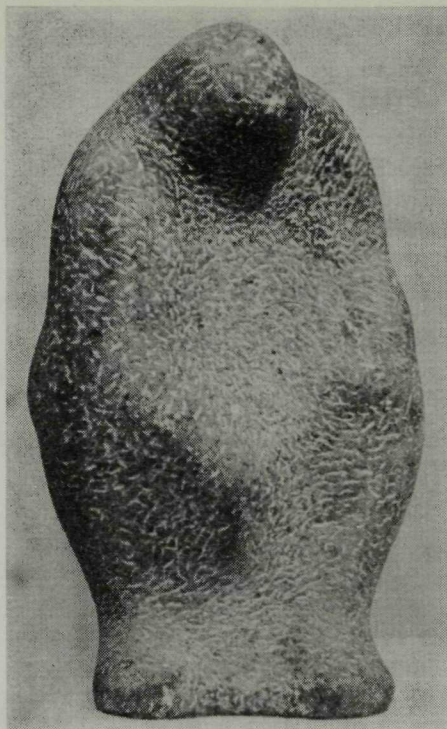

Tenger vagyok

*Most Tenger vagyok
Nyugodt és szelíd
Parancsolok
A mélyek viharának
Pedig
A világ súlyos terhei
Hátamon
Égő-gyufaszálak
Most Tenger vagyok
Nyugodt és szelíd
Amíg erőmmel győzöm
A föld kitérőseit
Vigyázva őrzöm
Az égre békével
Tükröződöm*

Látod-e még

*Látod-e még a lombos ágat
Hallod-e a pacsirta dalát
Látod-e ahogy vágtat
A szarvas a tisztáson át
Látod-e a vad lilomnak
A hattyú színű szirmait
Hallod-e a kicsi piróknak
Napot köszöntő dalait
Látod-e még a délibábot
A pitypangos szandai réten
A szikrázó alkonyi lángot
Lobogni a szürkülő égen
Látod-e a nyári fellegek
S a villámok villanását
Folyók patakok csermelyek
Hullámozó lobogását
Látod-e a fészkek előtt
A füstök csapongását
Hallod-e a síró erdők
Lombjai zokogását*

Hajnal

*Szikrázik a hajnal
A mindenség lángol
Útra indul a Nap
Az ég kapujából*

*Ébrednek a dombok
A hegyek a völgyek
Madarat röptetnek
Az égre a tölgyek*

Béke

*Sétál a béke lásd
Fiú leányt ölel
Egymáshoz két kalász
Búvik ily közel*

Táborban

Az öreg kubikos kimerően távolodott. Széles, meztelen hátát szikkadt izomkötegek csíkozták. Egybeszabott derekáról bő, elnyűtt nadrág omlott ormótlan bakancsára.

— Hát ez már abszurdum! — fakadt ki a halszemű Pele. — Soha semmivel sincs megelégedve! Az istenbe ezzel a rohadt árokkal!

— Meg a sziklával — sóhajtott a nagydarab, nehézkes Olaszki. — Így kifogni...!

Agyagos földet hányt ki az árokból. Bőrét sajtó vörösre égette a nap. A forróságban vibrált a levegő.

A lapát ismét kőbe ütközött. Olaszki csákány után nézett, Fehér készségesen nyújtotta. Megnyalta szája szélét, előre görnyedt, kezét térdéig lógatta.

— Az árok attól vízvezető árok — utánozta az öreg —, hogy szabadon folyhat benne a víz. Mert ugye, függőlegesen nyugodtan mehet. Ez tiszta. De vízszintesen hogy fog folyni? Na, csak szaporán!

— Nem beszarni, szaporázni — kurjantotta a lányos képű Török. Barteket idézte, aki a maguk nyelvére fordította az öreg unalomig hallott mondását. A kifejezést az egész tábor felkapta.

Ezúttal mosoly sem fakadt a megjegyzés után. Negyedik napja ásták az árkot, simították az útpadkát. A tíztagú brigád még mindig ugyanazzal a tizenöt méteres szakasszal kínlódott.

A munkavezető, aki valamikor kubikos volt, napról napra mogorvább lett. A gimnazisták torkig voltak vele, meg a munkával is. Ha felbukkant az úton, mindenki a szerszám után nyúlt, de az öreg hiába mutatta a fogást. Nem állt rá a kezük.

— Mi az istent csinálnak egész nap? — mérgelődött az öreg. — Nem üdülni jöttek ide. Ha nem akarnak dolgozni, menjenek haza, az anyjuk szoknyája mellé.

A táborban már mindenki rajtuk röhögött.

— Szikla lesz ebédre, kavicssal! — kiabálták a srácok.

Kifogytak a válaszokból.

Az öreg eltűnt a kanyarban. Pele ledobta az ásót, lehuppant mellé. Kövér hasán felgyűrődött a zsírpárna.

— Mennyi az idő?

— Nyugodj meg, van még a melóra!

— Legalább most zuhogna!

Olaszki legyintett.

— Majd délután. Megint nem tudunk focizni.

— Na, nyomás srácok! — nyomta ásóját a földbe Török. — Mindjárt visszajön.

Ütemesen lendültek a karok, fásasztó, egyhangú mozdulatokkal.

— Azért Bartek is melózhatna — morogta Pele. — Folyton csavarog.

— Szólj neki — vigyorgott rá Olaszki. — Vagy félsz, hogy megint nyakoncsap?

— Vízért ment — védte Török.

— Mindig ő megy.

— Te egy óra alatt sem járnád meg.

— Otthon is szomjan pusztul a család, ha anyád a konyhába küld vízért —
tódította Török.

Nevettek. Fehér közbeszólt:

— Szálljatok le róla. Mindig őt marjátok.

— Te csak hallgass! Te is ott sumákolysz, ahol tudsz. Csak melózni ne
kelljen!

— Nincs mit egymás szemére vetnünk. És persze Bartek se dolgozza agyon
magát.

— Nem ám — heveskedett Pele. — Csak csinálja a kabarét! Ki kente be
fogkrémrel a többieket? Ki rakta a táborvezető ágyába a vízzel töltött nylon-
zacskót?

— És Olaszkit ki meszelte be csikosra, amikor elaludt az esti filmvetítés
alatt? — sorolta bőszen Fehér. — Vagy mit gondolsz Török, ki varrta egybe a
nadrágod két szarát?

Dőltek a röhögéstől. Pele vicsorgott.

— Röhögjétek csak... Félték ti is...

Bartekkel senki sem mert ujjat húzni. Most is két kanna vízzel érkezett.
Ittak az egyikből, felhólyagzott tenyerüket, felhevült fejüket hűsítették a má-
sikból, aztán ismét munkához fogtak.

Nemsokára visszatért az öreg.

— Még mindig azt a nyamvadt kavicsot simogatják? Milyen katona lesz
magukból? Úgy látom, ezt is nekem kell elintéznem...

— Ki a fene akar katona lenni? — dünnyögte Fehér, és az árnyékba tele-
pedett.

Olaszki belerúgott a sziklába.

— Ezt csak a dinamit viszi szét.

Bartek eldobta a cigarettát. Csákányt választott.

— Na, sipirc!

Alig ütött néhányat, elrepedt a simára koptatott nyél.

— Folytatom — ajánlkozott Török.

Bartek legyintett.

— Add inkább a csákányodat!

A kő sokáig ellenállt. Bartek zihált, ömlött róla a veríték. A fiúk körbe-
állták, moccanás nélkül figyelték.

A vén kubikos hallgatott, szájában ott füstölt az elmaradhatatlan Munkás.
Az egyik ütés után hirtelen széthasadt a kő.

Az öreg másnap reggel megszólította Barteket.

— Ide figyelj fiam! Benned van erő, de nem jól csinálod... Nézd csak, így
kell!

Bartek kezéhez hozzánőtt a csákány. Amelyik sziklával nem boldogultak a
többiek, azt ráhagyták. Új helyen dolgoztak már. Bartek különösen ráérezett a
munka ízére.

Az öregnek kedvére volt a fiú. Kínálta cigarettával.

— Hej, fiam, mennyi utat építettem én már! Tán a földet is átérné. Nem
volt könnyű, nem bizony... az örökös vándorlás. Akkor lettem reumas. A fele-
ségem küldözgetne fürdőbe, de most már... kihúdom így is...

Pár nap múlva a brigád közelében ült le reggelizni. Szalonnát, kenyeret,
zöldhagymát evett. Odahívta Barteket.

— Szóval tanult emberek a szüleid. Hm... Tán orvosok? Nem? Hát én nem
tanulhattam. Pedig... ej, no... szerettem volna! A fiam az igen. Lakatos lesz.

Csakhogy neki is a hátán futkározik a hideg, ha munkáról van szó... Pedig tőlem csak a munkát tanulhatta — folytatta pillanatnyi tűnődés után. — Tiszteességre neveltük... Úgy látom, hogy te nem... — zavartan elhallgatott, majd váratlanul így fejezte be: — Javasoltam, hogy adjanak neked jutalmat.

Miniszoknya és túsarkú cipő hozta naponta izgalomba a fiútábor félezer lakóját. A lány minden nap lesétált a faluból és visszafelé. A gimnazisták leleszölyötták. Bartek is.

— Hol vehetnék valami savanyúságot a kajához? — kérdezte először.

— A zöldségesnél — vihorászott a lány, és ment tovább.

— Cipőt meg a cipőboltból?

Délután újra odaszólyt.

— Akarsz fürödni?

— Hol és mikor?

— Baritól negyvenkét kilométerre délre, a tengerben. Hajnalban, amikor még nem kel fel a nap, de azért a víz már látszik.

— Akarok.

— Én is — mondta Bartek és otthagya.

Legközelebb már a lány állt meg néhány szóra.

A fiú odaintett.

— Most dolgozom. Nem érek rá.

A táborban irigykedve ugratták.

— Nagy vagy — mondták neki. — Én a te helyedben már rég elkaptam volna...

Másnap délelött tüzet kért tőle a lány. Odadobta a gyufát, — „koszos a kezem” — aztán mégiscsak átballagott az út túloldalára. A srácok szeme majd kiesett...

A jutalmakat délután osztották. Bartek kapta a legtöbb pénzt. Este az öreggel beültek a presszóba. Sört ittak. Zene szólyt, az öreg elnézte a táncolókat.

— Puhák a maiak — mondta. — Csak élni. Táncolni!

Bartek nem válaszolt.

Kilenc felé felállt az öreg.

— Na, én megyek.

Kiszolgált félkabátját a vállára kanyarította, kilépett. Dörgött az ég, nehéz eső zuhogott. Meghajoltak a fák, habot vert a szennyes áradat, temette az árkot.

A sátorban szaporodtak a tócsák. A fiúk nem aludtak. Szóba jött az öreg is. Bartek a védelmére kelt, de lehurrogták.

— Mit akarsz vele? Tehetünk mi róla, hogy a faszinak egész életében hajtania kellett?

Réggel ismét vakított a nap. A környéket fátyolba vonta a pára.

Jött a lány.

— Szép lehet most a tenger — mondta Bartek.

— Nincs kedvem habokról dumálni veled — felelte nagykomolyan a lány.

Bartek hátrasandított az öregre. Elpöckölyte a cigarettát, és rápaskolt a lány fenekére.

— Várj meg az erdő szélén...

— Már megint itt kujtorog ez a lotyó, fene a jó dolgát — dohogott az öreg.

— Mit akar?

— Semmit — legyintett a fiú. — Megkérdeztem tőle, hogy merre van a faluban a zöldségesbolt.

— Aztán miért?

— Leugornék egy kis savanyúságért a tízóraihoz. Olyan zsíros kaját kapunk, hogy ebben a melegben nem lehet megenni.

— Adok én neked fiam... Van nálam egy kis paradicsom...

— Köszönöm, de a többieknek is kéne.

— Jól van — bólintott az öreg. — Eredj.

Bartek kapta a zubbonyát és eliramodott. A fiúk pillantása kísérte, amíg el nem tűnt a fák között. Aztán árnyékba húzódtak, s nagy nevetések között a várható fejleményeket tárgyalták.

Az öreg az árokparton telepedett le. Kicsomagolt, komótosan falatozáshoz látott. Egy darabig hallgatott, azután odafordult a fiúkhoz.

— Min mulatnak ilyen jól?

— Csak azon, — felelte Fehér — hogy nem is arra van a falu, amerre Bartek ment.

— Én a maguk helyében inkább ennék. Meglehet, mire a cimborájuk visszaér a zöldséggel, régen letelik a reggeli ideje... Azt hiszem, — tette hozzá hunyorítva, — most visszaadhatják neki a kölcsönt.

— Milyen kölcsönt?

— Hát eddig ő dolgozott maguk helyett. Ha netán fáradtan jönne vissza, törleszthetnek...

CONSTANTIN LAJOS

A közép-tiszavidéki térség idegenforgalmi adottságai

I. rész

Azt tapasztalhatjuk, hogy a mai világgazdasági változások hatására sem mérséklődött lényegesen az utazási kedv. Ugyanakkor az új helyzet takarékosabbá tette az utasokat, befolyásolta a turisták össz kiadását, jelentősen megnőtt a közelebbi úticélok aránya a távolabbiak rovására. Ilyen körülmények között megnőtt a szomszédos országokat felkeresők aránya, s ez az időszak kedvez az amúgy is túlsúlyban levő belföldi turizmus fejlődésének. Hazánkban tehát a növekvő külföldi idegenforgalmi kereslet jobb színvonalú kielégítése mellett nagy figyelmet kell fordítani a belföldi turizmus feltételeinek fejlesztésére is.

Magyarországon a szabadidő növekedése az elmúlt években jelentős volt. Azzal számolhatunk, hogy 2000-re 130 napra emelkedik az egy keresőre jutó évi szabadnapok száma. A szabadidő idegenforgalmi felhasználása előzetes becslések szerint 1980—2000 között várhatóan 2,5-szeresére nő. Ez azt jelenti, hogy a lakosság teljes szabadidő-alapjának közel 30%-át a turizmus keretében használja majd fel.

Ha idegenforgalmunk fejlesztésében az 1979-ben megkezdett új úton kívánunk továbbhaladni — vagyis: a túlzott mennyiségi növekedése helyett, annak tervszerű keretek között tartásával a gazdasági eredményeket akarjuk növelni — ahhoz kiemelt figyelmet kell fordítani belföldi idegenforgalom tudatos, célirányos alakítására. Vannak az országnak olyan régiói, amelyek nemzetközi idegenforgalmi vonzása nem számottevő, de belföldi turizmusban döntő súlyuk van, vagy lehet. Ezek fejlesztésére a jövőben az eddigieknél sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani.

Mind a kül-, mind a belföldi növekvő idegenforgalmi kereslet színvonala-sabb kielégítése és a népgazdasági érdek is azt követeli, hogy tervszerűbbé, sokkal decentralizáltabbá váljék fejlesztési politikánk. Jelenleg a négy kiemelt üdülőkörzetben található hazánk kereskedelmi szállásférőhelyeinek 55%-a, a SZOT és vállalati üdülők 75%-a, és a magán hétvégi házak 60%-a. Az utóbbi években különösen kritikussá vált a tartós balatoni zsúfoltság. Az optimálisnak tartott 510 ezres idegenforgalmi csúcsnépeség a 80-as évekre 750 ezerre nőtt. A kialakult helyzet szükségessé teszi hazánk azon területeinek fejlesztését, melyek alkalmasak a „vizes” igények kielégítésére. Egy felmérés szerint ugyan- is a potenciális utazók 63%-a a belföldi üdülés elképzelt helyének a Balatont, vagy gyógyfürdőhöz kötődő üdülési célt jelölt meg. Tehát a belföldi idegenfor- galomban is döntő súlyt képvisel a természetes vízfelülethez és termálfür- dőkhöz kapcsolódó kereslet.

Az idegenforgalmi kínálatot területileg úgy kell fejleszteni és a keresletet ezzel is irányítani, hogy az össz hatásában képes legyen az országon belüli egészségesebb „tehermegosztás” biztosítására. Ennek érdekében mindenekelőtt a Balaton ellenpólusainak kiépítésére van szükség. Ezen régióknak mind területi elhelyezkedésében, mind idegenforgalmi vonzerő jellemzőiben megfelelő ellensúlyt kell képviselnie a Balatonnal szemben. Ezek alapján a Közép-Tiszavidéki és környezete az egyik kiemelten fejlesztendő idegenforgalmi régió.

A közép-tiszavidéki idegenforgalmi régió

A régió fogalma alatt — sajátos megjelöléssel — egy négy megyét érintő nagy terület értendő. E térségbe 20 olyan település sorolható, amelyek idegenforgalmi vonzerejüknel fogva fejlesztésre érdemesek. A körülhatárolásnál az eltérő, egymást kiegészítő és erősítő vonzástényezőkön túl figyelembe vehető, hogy a motorizáció jelenlegi fejlettségi szintjén az üdülők szívesen tesznek kirándulásokat 30—40 km-es körzeten belül.

Ennek a térségnek a magva a Tisza II. kiskörei víztározó. Az 1040/1970-es kormányhatározat szerint a közép-tiszavidéki üdülőkörzetbe csak 10 partmenti település tartozik. Ezek: Tiszafüred, Abádszalók, Tiszaderzs, Poroszló, Sarud, Újlőrincfalva, Tiszanána, Kisköre, Négyes, Tiszavalk. A közép-tiszavidéki idegenforgalmi régióhoz tágabb értelmezése szerint további 10 település sorolható. Ezt a partmenti területet körülvevő 30—40 km-es sávot háttér területként lehet jelölni. Ezen belül 8 helységben (Mezőkövesd, Karcag—Berekfürdő, Jászapáti, Jászszentandrás, Kunhegyes, Tiszaórs, Heves, Tarnaméra) jó adottságú termálfürdő van. Két községnek (Hortobágy, Tiszaigar) pedig természeti táj adottságai kiemelkedőek.

Önkényes választásnak tűnik, hogy két olyan település is itt szerepel, melyek jelenleg más idegenforgalmi térségekhez tartoznak. Így a Mátra—Bükk kiemelt üdülőkörzet része Mezőkövesd, vagy külön önálló idegenforgalmi terület Hortobágy község és környéke. Mégis indokolt és a jövőbe tekintően elfogadható ez a besorolás. Mezőkövesd egy kiépült termálfürdőtelep, mely legalább annyira kapcsolható egy nagy kiterjedésű természetes vízterülethez, mint a hegyvidékhez. A távolságot tekintve pedig közelebb van a Tisza II. partjához, mint pl. Eger városához, nem is beszélve a Mátra egyes településeiről. Hortobágy és a puszta pedig nem csupán egy csárdát és a kilenc lyukú hidat, valamint közvetlen körzetét jelenti. A jelenleg kevésbé ismert felújított csárdák Tiszafüred határában találhatóak, s a pusztához tartozó Nagyiván-i terület, szép tájházával a tározó partjától csupán 20 km-re van.

A Tisza II. tározó-tó partján megindult egy új üdülőkörzet kiépítése. Ezzel az Alföld szívében alakulhat ki egy idegenforgalmi centrum, ahol a pihenés, fürdés, a sportolás alapfeltételét a vízlépcső tározó-tava teremtette meg. A mesterséges tó vízfelülete a Velencei-tó négyszerese, a Balaton 1/5-e lesz a teljes duzzasztási szint után. A jelenlegi vízfelület is igen alkalmas a vízisport céljaira. Napjainkban a vízfelszín összesen 90 km², a végleges 70%-a. A többi terület 16 szigetként áll ki a vízből. Nagy térségekben összefüggő 2—2,5 méter mélységű vízfelület van. Az abádszalóki öbölben 14 km²-es, Sarudnál 20 km²-es

a víztükör. Több, korábban megjelent tanulmány — a változó vízmélység és a vízminőség miatt — vitatta, hogy a tározó egyértelműen alkalmas idegenforgalmi célokra. Már a jelenlegi feltöltési szintnél is bizonyított, hogy a megépített öblítő-csatornák garantálják a nemzetközi normáknak is megfelelő vízminőséget. Mivel ezek a csatornák közvetlenül a partközeli részeken húzódnak, s víztánpótlásukat az élő Tisza biztosítja, így a vízszintingadozás sem jelent gondot.

Jó adottsága a térségnek, hogy a 3-as és 4-es számú országos főközlekedési utak és az azokkal párhuzamos vasútvonalak a partmenti területtől 25—50 km-re haladnak, melyek részei a nemzetközi, közúti- és vasúti közlekedésnek. A tónak legerősebb vonzása az 1—1,5 órás megközelíthetőségi távolságon belül lakókra van és lesz. E körzeten belül 4 megyeszékhely (Debrecen, Eger, Miskolc, Szolnok) van. Hétfélig pihenésre, üdülésre elsősorban a Borsod, Hajdú, Heves és Szolnok megyeiek vehetik igénybe. Pontosabban nem csak az itt lakók, hanem a megjelölt megyékben üdülőknek is kirándulási célpontja lehet a vízparti felüdülést nyújtó Tisza II.

Ha nem csupán a tározó vonzását vesszük figyelembe, hanem számolunk mind a 20 település összehangolt idegenforgalmi fejlesztésével is, akkor a hazai érdeklődés mellett idővel a külföldiek, — főként az átutazók — számára is vonzó kiránduló-, üdülőterület lehet a Közép-Tiszavidék és körzete.

A partmenti terület

A partmenti területen összesen 1154 kereskedelmi szállásférőhely van. Tiszafüreden 500, Abádszalókon 551 és Kiskörén 103. Tehát igen kicsi a partmenti területen levő szálláskapacitás. A szálláshelyek csupán 0,3⁰/₀-os részt képviselnek az országos összesenből. A kereskedelmi szálláshelyek döntő része (850) ideiglenes kempingekben levő sátorhely (Abádszalókon és Tiszafüreden). Szervezett közületi üdülő pedig egyáltalán nincs. A néhány településen található magánüdülők száma 30—40-re tehető. Országos összehasonlításban megállapítható, hogy Abádszalók és Poroszló bolthálózata fejlesztés nélkül is, Tiszafüred és Kisköre üzletei némi bővítéssel alkalmasak egy megnövekvő forgalom lebonyolítására is.

A kisebb települések közül Újlőrincfalván és Tiszavalkon rosszak a feltételek. A települések vendéglátóipari üzlethálózata jelenleg is képes lenne egy megnövekvő forgalom ellátására is.

A szórakozási lehetőségek közül a vízisport valamilyen feltétele mindenütt adott. A 10 település mindegyikénél lehetőség van csónakázásra és horgászatra. Vitorlázni, szörfözni a jelenlegi vízszintviszonyok mellett Abádszalókon, Sarudon és Tiszafüreden lehet.

Tiszafüreden kajak-kenu versenypálya is van. Gond, hogy jól kiépített csónakkikötő, stég, horgászhely még nincs. Abádszalókon a KÖTIVIZIG egy állóhajója jelenti a vízisport bázist. Sportolási lehetőség még: Abádszalókon és Tiszafüreden a lovaglás és mind a tíz település határában gazdag az apróvadállomány, jó vadászterület.

A szabadvízi fürdőzés lehetősége jelenleg csak Abádszalókon van meg. Szabadstrand kialakításának feltételei adottak még Tiszafüreden, Kiskörén, Sarudon és Tiszanánán, valamint a tóban levő szigeteken. Termálfürdő Tiszafüreden működik. Lefojtott termálkút Kiskörén van, de az előzetes mérések szerint Abádszalókon is fúrható termálvizet biztosító kút.

Jó kirándulási úticélt jelent a partmentén üdülőknek a Hortobágy (Tiszafüredtől 35 km), s útközben több régi csárdát, a Nyugati-fogadókapunál levő létesítményeket, valamint a nagyiváni tájházakat is meglátogathatják a turisták. A Hortobágyi Nemzeti Park egy értékes területe a Négyes—Tiszavalk térségében levő madárrezervátum.

A kulturális szórakozás feltételei Tiszafüreden megfelelőek. Abádszalókon és Tiszafüreden ideiglenes szabadtéri színpad van. Szórakozási lehetőséget jelentenek még Tiszafüreden a 3 évenként megrendezett „Halasnapok”, és évente megtartott „Abádszalóki nyár” kulturális és sportrendezvényei.

A háttérület

Az itt levő kereskedelmi szálláshelyek és üdülők száma már jelenleg is számottevő. Az össz férőhelyszám 5450, mely 1,3⁰/₀-os országos részesedést jelent. Ez 0,2⁰/₀-ponttal nagyobb arány, mint a kiemelt üdülőkörzetnek számító Velencei-tó szálláshelyeinek részesedése. A szálláshelyek megoszlása: kereskedelmi szállásférőhely 3466 (ebből: szálloda 214, kemping 1740, egyéb 1512), a szervezett közületi üdülők kapacitása pedig 1984 ágy.

Jó színvonalú *-os szálloda van Karcag—Berekfürdőn és Hortobágyon, míg a mezőkövesdi *-os. Nagyobb befogadóképességű kemping van Mezőkövesden (820 fh.) és Karcag—Berekfürdőn (350 fh.). Az egyéb — főként fizetővendég-szálláshelyek száma is e két fürdőtelepen a legjelentősebb. Az 1984 szervezett közületi üdülő férőhelyből 1040 Mezőkövesden, 740 Karcag—Berekfürdőn van. Ezek döntő része faházaz vállalati üdülő. A háttérterület kereskedelmi ellátottsági és leterheltségi jellemzői szerint Mezőkövesden és Jászapátin alapterület-bővítés indokolt, ha növekvő idegenforgalommal számolunk. A többi község üzlethálózata a jelenleginél nagyobb terhelést is elbír. A vendéglátóipari üzletellátottsági mutatók alapján Mezőkövesden, Karcag—Berekfürdőn és Tiszaigaron nem megfelelőek a vendéglátás feltételei.

Å háttérterület 10 települése közül 8-nál a fő szórakozási lehetőséget a termálfürdő jelenti. Ezek egyidőben összesen 22 200 fő befogadására alkalmasak. Mezőkövesden van a legnagyobb fürdőtelep, fürdőmedencéinek kapacitása 12 000 fő és 200 fős fedett medence is van. A karcag—berekfürdői strandfürdő 2800 fős és a téli hónapokban is fogad vendégeket a 200 fős fedett termálfürdő, mely közvetlenül szállodához kapcsolódik. A Jászságban Jászszentandrason, illetve Jászapátin van jó adottságú fürdő. A tározó partjától mindössze 12 km-re fekvő Tiszaörs strandja 1200 fős. Helyi és kis regionális vonzású strandfürdők működnek még Kunhegyesen, Hevesen és Tarnamérán. A jelzett fürdők mindegyike az ENSZ Thermal Project szerint fejlesztésre javasolt.

Két település idegenforgalmi jelentőségét természeti táj adottságai jelentik. A Hortobágy messze a határainkon túl is ismert idegenforgalmi és természeti értékű. A tiszai arborétum 8 km-re van a tározó partjától és igen gazdag különleges fafélékben.

Jelentős idegenforgalmi vonzerőt jelentenek a különböző rendezvények. Különösen a Hortobágyi Nemzetközi Lovasnapok és a Hidivásár. Mezőkövesden két évenként Nemzetközi Néptánc Fesztivált tartanak, alkalmanként a turistáknak Matyó-lakodalmast rendeznek. Jászapátin nyári kulturális program a Jászsági randevú.

A közép-tiszavidéki régió partmenti és háttértelepüléseiben van hazánk kereskedelmi szálláshelyeinek és üdülőinek 1,6%-a, ahol 1983-ban 72 ezer vendég 396 ezer vendégéjszakát töltött el. Ez az országos vendégéjszából 1,0, míg a vendégéjszakák számából 1,1%-os részesedést jelent. A régió településeit felkereső és ott megszálló idegenforgalmi csúcspontosság 1983-ban 159 ezer fő volt.

A régió településeinek idegenforgalma még jelentősen tovább növelhető anélkül, hogy túlterhelés jelentkezne. Képesek nagyobb üdülő- és kirándulóforgalom fogadására, természetesen a megfelelő feltételek megteremtésével. A termálfürdős helyek kiemelt fejlesztése a kedvező tartózkodási idő és a viszonylag magas külföldi vendégéjszaka arány miatt is indokolt. Célszerű tehát a további fejlesztéseknél összekapcsolni a partmenti terület adta vízparti lehetőségeket és a termálfürdők adottságait.

(A tanulmány második részét következő számunkban közöljük.)

TÓTH ANDRÁS

Az iskolai számítógépes program megvalósításának kezdeti tapasztalatai

A Művelődési Minisztérium célul tűzte ki, hogy a középfokú oktatási intézményekben 1990-ig a számítástechnikai alapismeretek elsajátítására való felkészítés a személyi és tárgyi feltételek egyidejű biztosításával általánossá váljék.

Az 1983/84-es tanév végén a Szolnok megyei középiskolák központi keretből térítésmentesen HT—1080 Z és néhány ABC—80 típusú iskolaszámítógépeket kaptak. Az iskolák egy része saját költségvetése terhére is vásárolt gépeket, néhány intézmény pedig a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ által szervezett számítógép-építő tanfolyam keretében készített eszközöket. Az oktatási és művelődési intézmények 1984 végén 89 db számítógéppel rendelkeztek, ebből 62 db-ot kaptak, 10 db-ot „építettek”, a többit vásárolták. A számítógépalomány azonban szinte napról-napra gyarapodik.

A középiskoláknak a központi keretből adott gépek átvételét személyi feltételekhez kötötték. Intézményenként és gépenként 2 tanár részvételét kellett biztosítani a megyei szervezésű 20 órás (gépkezelést, programozást betanító) tanfolyamon. Így 123 pedagógust és 6 közművelődési dolgozót készítettek fel a gépek fogadására.

A Megyei Pedagógiai Intézet az 1983/84-es tanévben három csoportban, összesen 75 közép- és szakmunkásképző iskolai matematika és fizika szakos tanárnak 80 órás BASIC-tanfolyamot szervezett. Ugyanezt a tanfolyamot az 1984/85-ös tanévben további 72 középiskolai tanár végezte el.

A szakközépiskolai tanároknak más jellegű tanfolyamon való részvétel is szükséges. Így pl. a Vízügyi Szakközépiskola tanárainak a VÍZDOK Szentendrán szervezett szakmai számítástechnikai tanfolyamot.

A Megyei Tanács V. B. művelődési osztálya 1984-ben a technika tantárgy szakfelügyelőjét megbízta a középiskolai számítástechnikai képzés szakfelügyeletével. Feladata a szakmai információk áramlásának biztosítása, a számítástechnikai ismeretek gyarapodásának figyelemmel kísérése, az iskolák szakmai és tárgyi felkészülésének ösztönzése.

Az iskolák számítógépes személyi ellátottságánál gondot okoz, hogy a tanárok eddigi, a tanítással és egyéb feladatokkal kapcsolatos leterheltsége is megmaradt. A számítógéppel való foglalkozásokra azonban sok idő szükséges. Így a diákok érdeklődése és lehetőségei nagymértékben függenek a tanár számítástechnikai érdeklődésétől, illetve attól, hogy mennyi időt tud vagy akar rászánni az ezzel való foglalkozásra.

A számítástechnika oktatása még kísérleti jellegű. A tanulók szakköri foglalkozáson ismerkednek az alapfogalmakkal, a számítógépes erőforrásokkal, alkalmazási területeivel, az algoritmikus gondolkodásmóddal és a BASIC program nyelvvel. A megyében összesen 97 számítástechnikai, a gimnáziumokban átlag 3, a szakközépiskolákban és a szakmunkásképző iskolákban pedig 2—2 szakkör működik. A szakkörökben mintegy 1650 tanuló tevékenykedik, ebből 440-en hozzáértően.

A tanulók képzésével kapcsolatosan iskolánként más-más gyakorlatot követnek. Pl. a szolnoki Varga Katalin Gimnáziumban folyamatosan 20 órás felkészítésű csoportokat képeztek, illetve képeznek, a II. osztály tanulói alap-, a III—IV. osztály tanulói pedig haladóképzésben részesülnek. A Vízügyi Szakközépiskolában pedig az I., II., III. osztályosokat félévenként váltják a szakkörben.

A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központban folyamatosan foglalkoznak a tanárok és diákok ilyen irányú képzésével. Ennek érdekében hét tiszteletdíjas külső munkatársat foglalkoztatnak, januártól pedig már egy főfoglalkozású dolgozót is alkalmaznak. A középiskolások és felnőttek részére „Programdelután”-t, valamint „Számítógépes játékdélután”-t tartanak; az általános iskola 8. osztályosai részére alapfokú BASIC-tanfolyamot szerveznek, mely a középiskolai számítástechnikai ismeretekre készíti fel a tanulókat, ezt eddig 44 fő végezte el; a középiskolai tanulóknak pedig számítógépépítő klubot indítottak.

Az iskolákban a tanulók felkészítését nehezíti a gépek elhelyezési problémája. Néhány iskolában sikerült számítástechnikai szaktantermet kialakítani, ahol a tanulók bármikor gyakorolhatnak (pl. Kunszentmárton, Túrkeve).

A szakköri munkához a Fővárosi Pedagógiai Intézet módszertani levelet adott ki; a Megyei Pedagógiai Intézet pedig két kiadványt jelentetett meg: „A HT—1080 Z iskolaszámítógép programozása” és „A tehetséggondozást szolgáló fizikai feladatok számítógépes feldolgozása” címmel; és előkészületben van az általános iskolák 7. osztályos fakultációs módszertani segédanyag, valamint fizikai feladatgyűjtemények kiadása.

A középiskolai tanulók részére két alkalommal szerveztek számítógépversenyt, a megyeiek az országos versenyen az első 8—10 fő között végeztek. A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ 1984-ben országos számítógépépítő táborát szervezett, melyen 12 iskolából 60 tanuló és tanár vett részt, és 50 db 16 K Homelab gépet építettek. 1985 áprilisában a Jászberényi Erőszármú Szakközépiskolában szerveztek számítástechnikai táborát.

Az iskolák vállalatokkal és intézményekkel való kapcsolata még nem általános. Történtek már erre kezdeményezések, pl. a Zagyvarékesi Általános Iskola a helyi mgtsz-tól két db számítógépet kapott. A középiskolák közül pl. a kunszentmártonit és a martfűit segítették a helybeli üzemek, természetesen ennek fejében az iskola tanárai vállalták az intézmény dolgozóinak oktatását is. Az ilyen kapcsolat ellentmondásos, mivel az amúgyis túlterhelt pedagógusokat elvonja a diákok felkészítésétől. Más jellegű segítséget kapott a Vízügyi Szakközépiskola. A Szolnok megyei vízügyi szervek ugyanis közös pénzalapot

hoztak létre iskoláik segítésére, így a szolnoki szakközépiskola is e pénzalapból kapott egy számítógépet. A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ számítógép-építés lehetőségének biztosításával segíti az iskolákat, a Varga Katalin Gimnázium így jutott egy AIRCOMP 16 típusú géphez.

A Megyei Pedagógiai Intézetben tanárokból alkotócsoporthoz alakult, akik programok készítésével foglalkoznak, melyeket egymás között cserélnek. A Tudományszervezési és Informatikai Intézet kész programokat forgalmaz, de ezeket magas árak miatt az iskolák nem nagyon tudják megvenni.

A megyei iskolái HT 1080 Z típusú számítógépeket kaptak, azonban a saját vásárlású gépek típusainál már a „piac” a meghatározó. A Híradástechnikai Szövetkezet a HT gépek gyártásával leállt, de egyébként is kétszeres összegért árulták, mint a Bizományi Áruház (40 eFt, illetve 20 eFt). A szolnoki Vízügyi Szakközépiskola olyan gépeket igyekezett beszerezni, amelyeket a Vízügyi Főiskolán, valamint a vízügyi szerveknél használnak. Van olyan iskola, ahol a hét számítógép négyféle típus. Ez a tanárok munkáját még nehezebbé teszi. Az iskolák számára nem áll rendelkezésre egy olyan útmutató, mely ajánlásokat tartalmazna és megkönnyítené a típusválasztást.

A számítógépek nagyobb hányada még garanciális javítás alá esik. A meghibásodás általában nem sűrű. Egyes gépeknél a magnót kell több esetben javítani. A számítógépek javítása, szervizellátása nem megoldott. Szolnok megye a debreceni Gelkához tartozik és a szerelők utazási költsége is növeli a javítási kiadásokat, de az átfutási idő is nagy.

Többször előfordul, hogy a Gelka a gépet műhelyébe szállítja javításra. Ilyenkor cseregépre lenne szükség, mert a visszaérkezésig a tanulók felkészítését szüneteltetni kell. A debreceni Gelka felajánlotta az iskoláknak az általánosan díjazt javítást, azonban ez még — a garanciális javítások miatt — nem időszerű. Ugyanakkor drágának is tartják, mivel az általánosan gépenként és havonta 600 Ft.

A Tudományszervezési és Informatikai Intézet értesítése alapján ez évben valamennyi középiskolát nagyobb teljesítményű HT számítógéppel látnak el. A Megyei Tanács költségvetése terhére 500 ezer Ft értékben mintegy 40 db C-16 típusú számítógépet vásárol ez évben az általánosan iskolák részére (ahol vállalják szakkör működtetését).

A középiskolákban a számítástechnika oktatásának tantervbe történő beépítése erre specializálódott tanárok beállítását tenné szükségessé. Emellett kívánatos, hogy minden szaktanár rendelkezzen alapismeretekkel, mert csak így képzelhető el, hogy a számítástechnikát — mint eszközt — felhasználja szaktárgya tanításában. Ehhez szükséges, hogy a középiskolai számítástechnika-képzés önálló szakfelügyeletet kapjon. A hardver erőteljes növelése indokolt. A fejlesztésben a típust illetően érvényesíteni kellene bizonyos egységesítési törekvést, amely számos előnnyel járna. A perifériális eszközök (sornyomtató, mágneslemez, tv stb.) bővítését a szükségletekhez kellene igazítani. Meg kellene találni mindezek biztosításának formáit (anyag alapok, együttműködés vállalatokkal, intézményekkel, számítástechnikai üzemekkel stb.). Jól funkcionáló szervizhálózat létrehozása is szükséges lenne a kívánatos és ütemesebb fejlődés érdekében.

BUGESCH ZOLTÁNNÉ

Városi rádió Szolnokon

Egy rendszerezés kísérlete

„Egy város addig terjedhet, amíg még hallani lehet a szónok hangját”.

(Platon)

„Nem lehet társadalom anélkül, hogy tagjai rendszeresen ne lássák, hallják, tehát érzékeljék egymást”.

(Erdei Ferenc)

„A szabad sajtó mindenoldalú, mindenütt jelenvaló, mindentudó, egy nép megtestesült bizalma önmagához az a beszélő köteték, amely az egyest az álammal és a világgal összeköti, a testté vált kultúra.”

(Marx)

Több mint harminc éve, hogy megkezdődött a rendszeres körzeti rádiós műsor-szórás hazánkban. A központi főműsorokat reléző kis átjátszó adókkal sugárzó regionális stúdiók között a szolnoki az egyetlen, amelyik saját adóval, önálló hullámhosszon juttatja el programját a hallgatókhoz (1350 KHZ-s frekvencia). Három évtized múltán struktúraváltás előtt áll a szolnoki rádióstúdió, — tekintve, hogy a közeljövőben új körzeti stúdió lép be a hálózatba Szegeden, majd Debrecenben. Így a szolnoki városi rádióstúdió lesz, Szolnok és közvetlen vidéke adóközzel. Ugyanakkor a jelenlegi stúdióház a városközpontban — bizonyos elképzelések szerint — otthont adhatna a fokozatosan kiépülő városi kábeltelevízió központi műsorstúdiójának is.

Ily módon tehát a tervek szerint egy új tömegkommunikációs forma jön létre: a Szolnoki Rádió és Vezetékes Televízió. Sürgető feladat, hogy áttekintsük a megváltozó szerepkörből adódó helyzetelemeket, tekintettel a szociológia, a településtudomány, a kommunikációs elméletekre és eszközökre vonatkozó friss ismeretekre.

A Magyar Rádió Szolnoki Stúdiója kezdettől fogva kettős irányítással működik, egyrészt a Magyar Rádió illetékes főosztálya (jelenleg a Körzeti és Nemzetiségi Adások Főszerkesztősége) szakmai, másrészt a székhelyi megyei pártbizottság politikai-ideológiai irányításával. Ebből következően feladata is kettős: önálló helyi műsorok készítése, illetve aktív részvétel a központi műsor-főosztályok munkájában. Az utóbbi évtizedben a vidék integrációja a központi adásokban tervszerűbbé, szervezettebbé és rendszeresebbé vált. Kötött és konstans műsoridők alakultak ki, meghatározott témákkal és szereplőkkel, egyre gyakrabban került sor a vidéki stúdiók összekapcsolt, együttes jelentkezésére a főműsorokban

Ha a rádió helyét vizsgáljuk a régióban, változatlanul gond a „profil keres-tetik!” követelményre a helyben érvényes, lehetséges és szükséges válasz meg-találása. Ennek a profilhiánynak alapjában véve objektív okai vannak. Itt el-érkeztünk ahhoz a kérdéshez, hogy vannak-e egyáltalán a mai Magyarországon ún. *helyi társadalmak*? Vagyis olyan földrajzilag jól elkülöníthető térben élő és működő közösségek, amelyeket érdekeik, törekvéseik, belső mozgásaik és intéz-ményeik többé-kevésbé elhatárolnak egyrészt a hozzájuk hasonló helyi társa-dalmaktól, másrészt a makrotársadalom egészétől. A kutatók álláspontja e te-kintetben sokféle. Abban megegyeznek a vélemények, hogy társadalmunk ún. finomszerkezeti elemzéseinek sorában e témának kitüntetett helye van. A jelen-legi helyzet az, hogy a kislétszámú stúdiók, Hankiss Elemér terminológiáját használva, túlságosan lekötötték az első társadalom első nyilvánosságának köz-vevitésével, s nem nagyon marad lehetőségük és erejük egy kölcsönösségen ala-puló, az állampolgári népesség érdekeit és problémáit valódi közéletté generáló, teljesebb körű, demokratikus sajtónyilvánosság megteremtésére.

Régi gondja a stúdióknak a körzeti és helyi jelleg összemosódása. Ez a profil meghatározatlanságából is következik, de a kettős függőségből, információs ház-tartásunk strukturális deprivációból is, vagyis a „centrum” és a „perifériák” mindmáig létező különbségeiből, abból, hogy tömegkommunikációs rendszerünk túlságosan központosított, erősen vertikális tagoltságú, s nem épült ki a való-ban helyi, horizontális kommunikációs rendszer. A stúdiók műsorszóró gyakor-lata tehát egyszerre helyi és körzeti, egyszerre városi és vidéki, de bizonyos fokig központi is.

VÁROSI RÁDIÓ — KÖZREMŰKÖDŐ STÚDIÓ

Több mint tíz évvel ezelőtt a Népszabadság (1973. szeptember 30-i szám) vasár-napi mellékletének első oldalán az akkor húszéves stúdiókat köszöntve a többi között ezt állapította meg: „*A mai kommunikációs versenyben csak az a rádió őrizheti meg és fokozhatja frissességét, amelyik nem egy vagy két adóra és a tudósítói hálózatra épül, hanem lokális stúdiórendszere révén valóban ott van minden esemény helyszínén, történjék az bárhol az országban.*” Ez az „*egyidő-ben mindenhol*” követelmény soha nem látott méretekben kezd megvalósulni a 80-as évek közepén. Egy városi rádió alapfunkcióit tekintve ma sem lehetünk korszerűbbek Bertolt Brechnél, aki már a harmincas évek elején azt követelte, hogy a rádiót egyoldalúan disztribúciós (szétosztó, szóró) apparátusból kommu-nikációs (összekötő) apparátussá kell változtatni, mivel így a rádió a közélet le-hető legnagyobb apparátusa lehetne! Tény, hogy ezt az alapkövetelményt már az eddigiekben is viszonylag magas fokon teljesítette, illetve teljesíti a Magyar Rádió a maga központi és körzeti „kommunikációs apparátusaival”, de a városi rádiók esetében ennek a feladatnak hatványozottan eleget kell tenni.

A kérdés további taglalásához elemeznünk kell az információ helyi értéké-nek problémáját. Elemi tapasztalati tény, hogy minél közelebb van valamely szféra az egyén mindennapi életéhez, közvetlen szükségleteihez, annál többet tud róla, de annál többet is akar tudni róla, tehát mintegy követeli az erről szóló információkat. Hiszen a jövő-menő hírek nemcsak a társadalmak, hanem az egyének életében is az egyik legfontosabb önszervező feltéltelt és eszközt je-lentik. A nagyvilágról szerzett értesüléseink szerkezete lazább, mint saját tár-sadalmunkról, országunkról való tájékozottságunk, és ennek szövete is lazább,

mint azoké az értesüléseké, amelyek saját életünkre, munkánkra, a családot, a rokonságot, a szomszédságot közvetlenül érintő problémákra vonatkoznak. Tehát az információ helyi értéke megnő, ha rólunk szól, vagy hozzánk szól, ha mintegy egész valónkban „megérint”, „telibe talál” bennünket. Egy városi, vagy városrésznyi közösséget szolgáló lokális rádióknak — terjedjen az sugárzással vagy kábelen — az információ eme rétegzettségére (ami bizonyos fokig megfelelni lehet a városiak szűkebb rétegei speciális szükségleteinek) nagyon komolyan tekintettel kell lennie. Csak így lehet a rádió műsora — szemben az országos főprogramokkal — más és hatásos, egyidejű és helyi érdekű, vagyis a mi esetünkben Szolnok és vidéke műsoros szószólója, adott esetben „szellemi népgyűlése”, a helyi tapasztalatok, gondok és gondolatok szabad gyülekezéshelye, az ókori görög városállamok mintájára egy korszerű *kommunikációs agóra*. A dinamikus és nyílt várospolitikát, érdemleges helyi önkormányzatot, a közügyek folyamatos és nyilvános megtárgyalását, a társadalmi közmegegyezés kialakítása! — nos ebben a folyamatban vállalhat tevékeny szerepet, bátor és szakavatott közvetítést a városi rádió.

Mindehhez elengedhetetlen a pontos és hiteles *helyismeret*. Ezzel összefüggésben segítségünkre lehet az a kutatómunka, amely az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete irányításával a helyi társadalom megismerése tárgyában folyik. Huszár István a *Helyi társadalom I.* c. tanulmánykötet bevezetőjében arról ír, hogy a távlati sikerre számító társadalmi stratégia nem nélkülözheti a helyi társadalmi viszonyok beható ismeretét. Tudnunk kell arról, hogy milyen erők rejtőznek a társadalmi lokalitásban, miféle gondok sürgetnek választ és megoldást, és miféle maradandó — régebbi és újabb keletű — értékek kamatoztatására nyílik lehetőségünk.

További végig gondolatot igényel tehát az a tény, hogy ha a Szolnoki Rádió a körzetiről a városi funkciókra vált át, akkor ez milyen funkciók leadásával, illetve milyen új funkciók felvételével jár együtt. Leadja a nagytáji adóközteret, az eddigiekben teljesen soha meg nem valósult „Alföldi Rádió” profilt, némiképp módosulva, de megmarad kapcsolati pályája a fővárossal, s új elemként lép be a „kommunikáció” Szegeddel és Debrecennel. Annyi bizonyos, hogy Szolnok mint a Tiszántúl kapuja, mint forgalmi központ és mint egy félmilliónyi népességű megye közigazgatási székhelye nem képes életét, gazdaságát hatékonyan működtetni a fent említett kapcsolatok nélkül. Hamarosan elkészül az MTA Regionális Kutatások Központja vizsgálati nyomán a Szolnok megyei falvak térkapcsolatairól szóló alapos elemzés, aminek tükrében a megyeszékhely is világosabban láthatja önmagát. De ugyanúgy kívánatos lenne a megyeközpont más városokhoz fűződő „kapcsolattanát” is feltérképezni. A városi rádióknak ajánlatos mindezeket az összefüggéseket ismerni és tekintetbe venni, mert különben nem lesz képes jól célzott, rétegorientációs műsorpolitikát kialakítani. Szolnokban egy kicsit benne van a megye, a munkaerő mozgását, a hagyományokat, de a kistáji szokásokat tekintve is. Ezt a problémakört, a szolnokiak „kirajzását” is figyelembe véve érdemes lesz megvizsgálni, s a lokalitás sokrétű fogalmába beépíteni.

A helybeliséget, a városbeliséget a városkörnyékiséggel együtt felvállaló rádióknak — Szolnokon és másutt is — számot kell vetnie azzal, hogy műsoridejét, adóközterét és műsorpolitikáját a lehető legkörültekintőbben, a helyi sajtóságokhoz, szokásokhoz, szükségletekhez igazodva válassza meg. Szolnokon ez a modell — elképzelésünk szerint — a következőképpen alakulna:

1. *Adásidő*: hétfőtől péntekig 18.00—19.00; szombaton és vasárnap: 8.00—10.00 óráig, illetve vasárnap esténként a labdarúgó-fordulóhoz igazodva rugalmas műsorkezdettel félórás élő sportadás. Ez heti 10 óra adásidőnek felel meg. A jelenlegi nemzetiségi programokat (román, szlovák) átveszi a szegedi, illetve a miskolci körzeti stúdió.
2. *Adóközvetítés*: első megközelítésben Szolnok és vidéke (városkörnyéki községek) kb. 150 ezer főnyi potenciónalis hallgatóval, az adótól mintegy 20 km-es sugarú koncentrikus körben. A második hallgatói kör rádiusza: 50 km, — ez magába foglalja a megye nagyobb részét, s a Szolnok megyével érintkező más megyék határterületeit. Erre a körre a közreműködő stúdió szerepkör miatt lesz égetően szükség, mivel a szolnoki adó a szegedi, majd a debreceni stúdióknak, de a budapesti központnak is rendszeresen készít majd műsorokat a Közép-Tiszavidék életéről.
3. *Együttműködés a kábeltelevízióval*: A helyi vezetékös televízió műsorpolitikájának alapelveire — mutatis mutandis — ugyanaz érvényes, mint a városi rádióról elmondottakra. A szerkesztésnél természetesen a közlési eszköz sajátosságaiból kell kiindulni. Célszerű már a kezdet kezdetén egymásra épülő műsorokat, többlépcsős programokat tervezni és beindítani. Általában apellálni kell egymásra, és némi verseny sem ártana. Ugyanakkor jó, ha viszonylagos autonómia jellemzi a két szerkesztőséget. Lehet közös — egyidőben, egyhelyben zajló — élő programokat is közvetíteni, azt kihasználva, hogy melyik közlési eszköz miben képes többletet nyújtani. Az adásidő meghatározásakor is tekintettel kell lenni egymásra. A szolnoki kábeltevének pl. indokolt lenne hétköznaponként a reggeli időszakban is jelentkeznie, pl. 7.45—8.00 óráig, friss napi szolgáltatásokkal és minden hétvégén egy hatvan perces összetett műsorral.
4. *Műsorpolitika*: Ezt a legnehezebb előzetesen modellezni. Voltaképpen ez az írás is ennek egyfajta elméleti előkészítését és rendszerezési kísérletét jelenti. Mivel a szolnoki stúdió továbbra is abban a régióban marad, ahol eddig, ezért most majd jobban a székhely városra kell „állítani az antennákat”, és egy olyan nyílt adó-vevő „rezgőkört” kell létesíteni, amely a műsorpolitika minden regiszterében otthonosan szólal és szólaltat meg. A műsorokban bátor helyi illetékességtudattal mást és hatásosabbat kell adni, mint tettük ezt az eddigi formákban. Rendszeresen szem előtt kell tartani Szolnok tér- és társkapcsolatait a megyén kívül és belül egyaránt. A helybeliségből fakadó, arra apelláló új műsorfajtákat kell kimunkálni (pl. üzeneteket, apróhirdetések közvetítése, utcák, terek, szomszédságok versenyei, játékaik, speciális rétegszolgáltatások; és helyt adni minden értelmes állampolgári kezdeményezésnek, részt vállalni a kommunális élettér mindennapi gondjaiból stb. Vagyis legyen a városi rádió a marxi igénynek megfelelően: mindenoldalú, mindenütt jelenvaló, mindentudó, egy város megtestesült demokratikus bizalma önmagához.

PÁLRETI ÁGOSTON

HAGYOMÁNYOK

Három fényes csillag az elektrotechnika egén

Száz éves a transzformátor

Ebben az évben ünnepeljük a transzformátor feltalálásának centenáriumát, s a zseniális feltalálókat: Zipernowsky Károlyt, Bláthy Ottó Tituszt és Déri Miksát. Történelmi érdemük, hogy a transzformátor megalkotásával és a táplálói illetve fogyasztói oldalon is párhuzamosan kapcsolt, egyfázisú váltakozóáramú villamosenergia-elosztó hálózati rendszer kidolgozásával lehetővé tették az elektrotechnika rohamos fejlődését, a villamosenergia áldásainak közkinccsé válását. Róluk írta E. Arnold, a karlsruhei egyetem professzora, korának neves szakembere a címben is szereplő mondatot: „Die drei glänzenden Gehirne des Elektrotechnik”.

A Magyar Elektrotechnikai Egyesület — amelynek a feltalálók tiszteletbeli tagjai, s Zipernowsky 33 évén át elnöke is volt — nemzetközi konferenciával, a Magyar Elektrotechnikai Múzeum kiállítással emlékezik meg a nagy triászról. A kiállítás mottója, Vörösmarty örökérvényű szavai: „Emlékek nélkül a nemzetnek híre csak árnyék.”

E gondolat jegyében idézzük fel — ha nem is mindenre kiterjedő részletekkel — a dicső emlékeket, az alkotók nagyszerű életművét, amelynek a magyar erősáramú ipar a létrejöttét — és világhírét! — köszönheti.

I.

A XIX. század első kétharmadában már kialakultak a villamosenergia fejlesztésére és felhasználására alkalmas készülékek, az aránylag fejlett akkumulátorok, egyenáramú generátorok és motorok, ívlámpák stb. Hiányzott azonban a megfelelő elosztórendszer.

Galvani 1800-ban tett felfedezése nyomán Volta megalkotta az első „galván” telepet. Ez tette lehetővé, hogy Petrov, orosz fizikus 1802-ben két faszén pálca között felvillantsa az első villamos ívfényt, majd az angol Davy 1810-ben ezt világitásra is használja.

Megvolt tehát az áramforrás s a „világító test” de hiányzott a kettőt összekötő elosztóvezeték. Ezzel először — 1844-ben — Deleuil próbálkozott, s a galvánelemekkel táplált, Foucault ívlámpákat működtető párizsi utcavilágítás egyszersmind az első közvilágítás is volt a világon.

Ekkorra ismertté válnak a legalapvetőbb mágneses és egyenáramú villamos jelenségek, s ezt olyan neveknek köszönhetjük, mint Ampère, Ohm, Volta, Watt, Joule, Lenc, Oersted stb.

Mégis a gyakorlati hasznosításban csak az egyenáramnak, s főként a világítás céljára való alkalmazásáig jutnak el. Pedig e tudományág két nagy óriása, Faraday és Maxwell életműve is ismert már ekkor. Az előbbi 1831-ben felfedezi az elektromágneses indukciót, az utóbbi rendszerbe foglalja a mágneses és villamos erők kölcsönös egymásra hatásának törvényeit.

Ezzel megnyílik az út a jövő felé, hogy a gazdaságtalan, kis feszültségű és teljesítményű galvánelemek helyett generátorok révén mechanikai munkából alakítsák át a villamosenergiát.

A villamosgépek fejlődésének talán legfontosabb mérföldköve az öngerjesztés — a dinamóelv — felfedezése volt, amelyet 1861-ben Jedlik Ányos, a budapesti Tudományegyetem fizika tanára mondott ki először. Sajnos a Bach-korszak viszonyai között e nagyszerű felfedezését nem szabadalmaztatta, s a 6 évvel későbbi szabadalmak alapján a világ a német Siemens és az angol Wheatstone nevéhez kapcsolja az öngerjesztés felfedezését.

Az ezt követő évek az egyenáramú gépek fejlődésének jegyében telnek el. Tökéletesednek az ívlámpák is, és Edison megoldja a szénszálas izzólámpa ipari gyártását. 1879 szilveszterén a Menlo-parki laboratóriumának kertjében (USA, New Jersey) világitottak először az egyenáramú generátorról táplált, 100—150 V-os izzólámpák.

Edison tehát megoldotta az egyenáramú villamosenergia-elosztórendszert. Ezzel lehetővé vált, hogy az egyenáramú dinamókból táplált 100—150 V-os kisfeszültségű, két vagy több vezetős elosztórendszerrel gazdaságosan tápláljanak kb. 6—700 méter hosszú hálózaton levő fogyasztókat. Nem is csoda, ha 1882-ben megépül az első két villamos erőmű. Az egyik Londonban, ahol 3 db egyenáramú generátor táplálja a hálózaton levő 3000 db izzólámpát. A másik New Yorkban, ahol már 6 db dinamó táplálja a kb. egy négyzetméterföldnyi körzetet. A szakemberek azonban hamarosan rájönnek, hogy ez a rendszer — bár „valami”, — de mégsem az „igazi”. A generátor feszültsége a fogyasztói készülékek feszültségéhez kötött, 100—150 V-os hálózaton pedig nem lehet nagyobb távolságra gazdaságosan villamosenergiát elszállítani. A megoldás: a gazdaságos villamosenergia-átvitelhez növelni kell a generátor illetve az elosztóhálózat feszültségét. Ez a felismerés fordítja egyre jobban a váltakozóáram felé a szakemberek érdeklődését, bár Edison, Siemens továbbra is görcsösen kitartottak egyenáramú rendszereik mellett.

Zipernowskyék előtt először az orosz Jablonskov 1876-ban, majd 1882-ben az angol Gaulard és Gibbs alkalmazott először „szekunder generátort”, vagyis *nyitott vasmagra* helyezett indukciós tekercspárral táplált váltakozóáramú elosztórendszert.

A kiállításon, a venariai, lauroi és torinói pályaudvarokon levő „szekunder generátorok” biztosították az ott levő, s párhuzamosan kapcsolt izzólámpák el látását. S ezzel eljutottunk addig a pontig, ahonnan az elektrotechnika történetének a fő fejezetét a „mieink” írják.

II.

Ha az elektrotechnika legnagyobb öt hazai szakemberét kellene felsorolni, akkor Zipernowsky, Bláthy és Déry neve mellé feltétlenül oda kívánkozik Jedlik Ányosé és Kandó Kálmáné is. Az előbbi az öngerjesztés (dinamó-) elvét fedezte

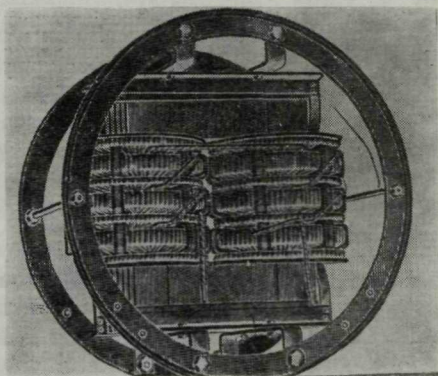

fel, az utóbbi Zipernowskyék művét vitte tovább a háromfázisú transzformátor- és motorgyártás, valamint a vasútvillamosítás megvalósításával.

Zipernowsky Károly 1853 április 4-én Bécsben született. Másfél éves, amikor szülei Budapestre költöztek. Itt végzi középiskoláit, majd három évig gyógyszerész lesz Kecskeméten. A villamosság iránti érdeklődése oly nagy, hogy pályáját otthagya, 21 évesen beiratkozik a Királyi József Műegyetemre. Itt szerez gépészmérnöki oklevelet 1880-ban, kitűnő eredménnyel.

Bláthy, Zipernowsky és Déry 1895-ben

Egyfázisú oszlopos vasmagvú transzformátor (1890)

Zipernowsky villamos pályája igen jól kezdődik. A széles látókörű Mechwart a 25 éves mérnököt bízta meg 1878-ban a Ganz gyár villamos osztályának a megszervezésével. Az akkor még inkább fészernek nevezhető gyárrészlegben a kezdetkor egy művezető és hat szakmunkás kezdte el a munkát Zipernowsky vezetésével. Két hónap alatt elkészítik az öntőműhely világítási berendezését, saját szerkesztésű 56 V-os egyenáramú dinamóval és ívlámpákkal.

1879 márciusában — tehát nem egészen egy év alatt — már bemutatják a Kálvin téri Fővárosi Takarékpénztár homlokzati megvilágítását. A Ganzgyártmányú világítóberendezéseket használják a szegedi árvíz éjszakai munkáinál, s néhány mezőgazdasági üzemben az éjszakai cséplés bevezetésénél.

Az izzólámpa megjelenésével a kísérletek is ilyen irányban folynak tovább. Zipernowsky korán felismeri a váltakozóáram előnyeit. Az egyfázisú generátorokról táplált izzólámpás világítási berendezések iránt az igények ugrásszerűen megnőnek. Új gyártelep épül, ahol már 85 munkás dolgozik. Rövidesen ki-

alakul a nagy szellemi triász, 1882-ben belép a gyárba *Déri Miksa*, s 1883-ban *Bláthy Ottó Titusz*. Déri a vízépítő mérnöki pályát hagyja ott a villamosság miatt, Bláthy a MÁV-Gépgyári műhelyt, s lesz havi 75 Ft-ért gépszerkesztő Zipernowsky osztályán. Innen kezdve életútjuk — a világhírig — összeforr, s együttes munkájuk, és Zipernowsky sokoldalú szervező, alkotó és irányító készsége nyomán válik a Ganz gyár másfél évtized alatt az egész világon ismertté.

Az 1883-as évi bécsi kiállításon nagy tetszést arat a 87 kW-os egyfázisú váltakozóáramú generátoruk, amely 1200 db izzót táplál. (Ez látta el később 30 évig a Keleti pályaudvar világítását.)

Zipernowsky már ekkor világosan megfogalmazza: „Míg nem sikerül lehetővé tenni, hogy közös géptelepből nagyobb kiterjedésű terület elektromos világítással elláttassék, addig nem tud azzá válni, amivé hivatva van, t.i. az emberiség köztulajdonává.” A villamosenergia-elosztás alapelvét ma sem lehetne ennél világosabban kimondani! Közben megjelenik, Jablocskov majd Gaulard—Gibbs szabadalma, amelyek már a váltakozóáramú elosztást ugyan megoldják, de drága és alig szabályozható módon.

Bláthy vesz részt a torinói kiállításon, ahol az utóbbi rendszer — hibái ellenére — sikert arat, s éles szemmel meglátja annak hiányosságait. Ettől kezdve nagy ütemben folynak a kísérletek a transzformátor és a mindkét oldalon párhuzamosan kapcsolt egyfázisú váltakozóáramú rendszer megvalósítására. (Tudni kell, hogy a primer oldali párhuzamos kapcsolás lehetőségét akkor szintén minden szakember tagadta.)

A Ganz gyárban 1884 szeptember 16-án készült el az első — még nyitott — vasmagvú transzformátor. (1400 Watt, 40 Herz, 120/72 V-os áttétel.) 1885 január 2-án nyújtja be Zipernowsky és Déri az első szabadalmat „A párhuzamos kapcsolású, tetszőleges áttételű, váltakozóáramú induktorok alkalmazásán alapuló áramelosztó rendszerre; 1885. március 31-én pedig Bláthyval kiegészülve a zárt vasmagvú transzformátorra.

Déri Bécsben, Zipernowsky Budapesten ismerteti az új rendszer előnyeit. Az 1885-ös Magyar Országos Kiállításon igen sok külföldi szak- és üzletember is megcsodálja az új rendszert. Itt az egyfázisú, váltakozóáramú generátor 1350 V-os, 70 Hz-es feszültséggel táplálta a hálózatot, amelyről 1067 db izzólámpát láttak el 4 db 7,5 kW-os, 900/60 V-os magtípusú, illetve 12 db 5 kW-os, 1400/65 V-os köpenytípusú transzformátorral. Ugyanebben az évben bemutatták az új rendszert az antwerpeni és a londoni kiállításokon is. Az átütő sikert bizonyítja, hogy özönlenek a Ganz gyárhoz a megrendelések. Még 1885-ben 86 db transzformátor készül el, s 1899-ben már a tízezrediknél tartanak!

Már a transzformátorrendszer kidolgozása előtt, — 1884 végéig — összesen 150 egyfázisú, váltakozóáramú villanytelepet szállított a gyár, zömében külföldre. De a villamosítás nagy korszakát az új rendszer megjelenése indítja meg igazán.

Így a gyár nemcsak a transzformátorgyártásban tör az élre, hanem a komplett erőtelepek gyártásában és szállításában is. Fellendül az egyfázisú váltakozóáramú generátor és motor, az egyenáramú mellékgépek, segédeszközök, szabályozó-, mérő és ellenőrző berendezések, kapcsolók, lámpák és lámpatesetek stb. gyártása is.

Ezt a széleskörű és igen nagy gyártmányszerkezetet alapvetően az tette lehetővé, hogy a három nagyszerű szakember vezetésével a műszaki gárda uralni tudott szinte minden szakmai problémát — a gőzgéptervezéstől az izzólámpagyártásig.

Az első transzformátoros világítási berendezést a Ganz gyár 1886-ban helyezte üzembe Luzernben. A közeli vízesés vízturbináihoz 2 db 65 KVA teljesítményű, 1800 V feszültségű, egyfázisú, 42 Hz-es öngerjesztésű generátor csatlakozott. Innen kb. 7 km hosszú, „távvezeték” ($\varnothing$ 6 mm rézvezetővel) vitte el az energiát a Luzernhof, Schweizerhof szállodáig, a Fluh malomig és Rothen ill. Kriens falvakig, ahol a transzformátorok 30 V-ra csökkentették a feszültséget, s így látták el a több ezer izzólámpát.

Luzern és Milánó után Róma volt az első főváros, ahol Zipernowskyék transzformátoros elosztórendszere gőzerőműhöz kapcsolódva megépült. A sikerre jellemző, hogy a századfordulóig közel 300 db komplett erőművet szállított a gyár, 1895-ig egyfázisú — utána háromfázisú rendszerrel.

A Ganz rendszert megismerte az egész világ: Torino, Montevideo, Nápoly, Odessza, Valencia, Szentpétervár, Velence, Bécs, Grenoble, Stockholm, Melbourne, Valladolid, Sao Paulo, Valparaiso, Harkov, Moszkva stb.

A Ganz-gyártmányokat mindig a megbízhatóság jellemezte. Az 1905-ben épült manojlovaci vízierőmű például még 1945 után is üzemelt. Ezzel párosult a műszaki fejlesztés magas színvonala. Egyre nőtt a gépek egységteljesítménye, javult hatásfokuk. Már 1905-ben 30 000 V-os generátorfeszültséggel dolgoztak, ami a szigeteléstechika igen magas színvonalát mutatja. A 3000-es percenkénti fordulató generátor forgórészekből a Ganz 1905—1935 között összesen 1 500 000 KVA teljesítményt gyártott le, de egyikkel sem fordult elő üzemi baleset! (Közülük például a Kelenföldi 2 db 44 MVA-es még ma is üzemel!)

A világsiker csúcán a három nagy életútja elválik egymástól. Déri — aki a párhuzamos kapcsolású elosztórendszer kísérleteit vezette — 1889-től a bécsi Internationale Electricitäts Gesellschaft igazgatója lesz — 1923-ig, nyugdíjazásáig. Jelentős érdemeket szerzett az egyen- és váltakozóáramú gépek fejlesztésében, az első erőtelepek létesítésében. A Déri féle egyfázisú repulziós motor a szakirodalomban is őrzi a nevét. Őt saját s további 11 db közös (Zipernowskyval és Bláthyval) szabadalma jelzi alkotó munkásságát.

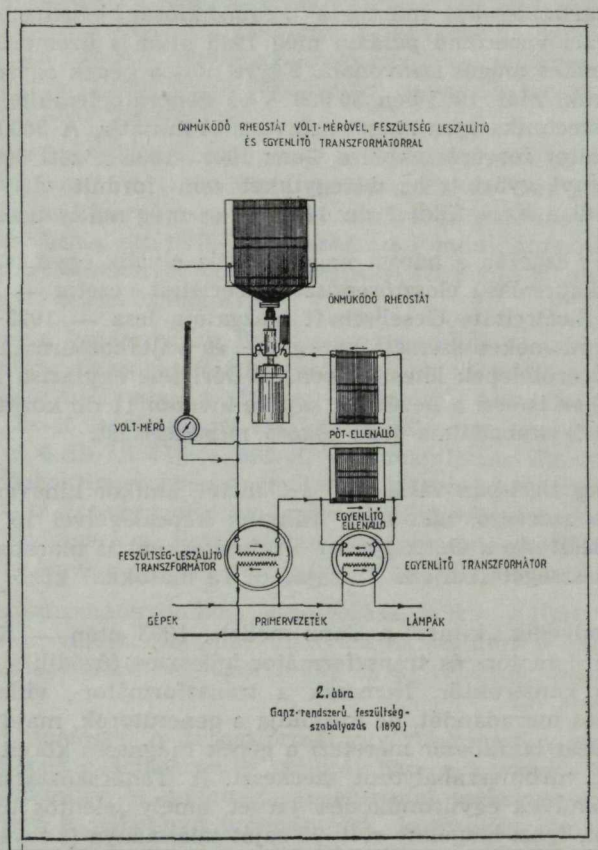
Zipernowsky 1893-ban válik meg a Ganztól, amikor kinevezik műegyetemi tanárrá. Kiváló szervező, alkotó és irányítói képességeivel 15 év alatt világszínvonalra fejlesztette a Ganz gyárat. Professzorként is maradandót alkot. Kivételes alkotókészségét fémjelzi 27 saját és 13 másokkal közös találmánya.

Bláthy mindvégig „kitart” a Ganz mellett. 1893 után — Kandóval együtt — a háromfázisú motor- és transzformátor-fejlesztés fűződik a nevéhez. Kivételes tehetségű konstruktőr. Nemcsak a transzformátor-, villamosgépgyártásban alkot számos maradandót, de megoldja a generátorok, majd erőművek párhuzamosan járását is. Először méretezi a gépek mágneses köreit, majd mindent tudó kapcsolót, turbinaszabályozót szerkeszt. A Tanácsköztársaság idején kidolgozta az erőművek együttműködési tervét, amely jelentős tüzelőanyag-megtakarítást jelent. Igazi lángelme volt, 70 saját találmánya (s további 7 másokkal közösen) igazolja páratlanul sokoldalú szakmai tudását.

III.

Mint szinte minden nagyjelentőségű találmány, a transzformátoros elosztórendszer sem kerülhette el „sorsát”, hogy az elsőbbség és a szabadalmaztatás körül ne támadjon vita. Milan Vidmar, a későbbi nagynevű transzformátor-szakember két évig Bláthy mellett dolgozott. Bláthy zsenijét megismerve, benne sejtette az egész rendszer alapötletének szülőatyját. Meg is kérdezte, hogy tulajdonképpen ki a feltaláló? — Bláthy az őt jellemző szerénységgel így válaszolt: „Természetesen Farady!”

A három nagy között is volt kezdetben vita, de 1885 szeptemberében egyezsége jutottak. Ma már tudjuk, hogy Zipernowsky gondolata volt a primer oldali párhuzamos kapcsolás és a transzformáció szükségessége, a villamosenergia-elosztás tulajdonképpen alapelve. Bláthy oldotta meg a zárt vasmagvú transzformátort, s Déri végezte el — Bécsben — az új rendszert igazoló alapkísérleteket. Az elektrotechnikát forradalmasító találmány tehát méltán fűződik mindhármuk nevéhez.

Rendszerüket az 1885-ös budapesti, antwerpeni, majd a londoni kiállításon is nagy sikerrel mutatták be és Itáliában, Franciaországban, Ausztriában és Spanyolországban korrekt módon el is ismerték, és alkalmazták is a szabadalmat. Mégis több országban — így Angliában, Németországban és Amerikában — „megkerülték” a találmányt. Angliában például — formai okokra hivatkozva — megsemmisítették a szabadalmi bejelentést, később Ferranti szabadalmát fogadták el.

Még furcsább az USA eljárása. Edison megvetette ugyan a szabadalmat, de nem engedte bevezetni. Ez adott lehetőséget Westinghouse-nak, hogy megvegyék a korábbi Gaulard—Gibbs szabadalmat, s azt saját fejlesztéssel kidolgozzák. Ezért az USA-ban — egészen 1961-ig — Westinghouset tartották a transzformátoros elosztórendszer feltalálójának. Ám ezt követően már elismerték Zipernowskyék vitathatatlan elsőbbségét.

Száz év telt el e nagyszerű találmány bevezetése óta, s jelentősége azóta is egyre nőtt. Az igaz, hogy Zipernowskyék az egyfázisú váltakozóáramú rendszer hívei voltak, de amikor az 1890-es évek elején Dolivo—Dobrowolszky és Brown kifejlesztették a háromfázisú rendszert — Bláthy és Kandó vezetésével — a Ganz gyár azonnal átállt az előnyösebb háromfázisú rendszer alkalmazására. A nagy triász történelmi, úttörő érdemeit azonban csak növelte, hiszen még gazdaságosabbá tette a villamos erőművektől távvezetékek és transzformátorok segítségével történő villamos ellátást.

S mi, késői utódok, büszkék lehetünk, hogy az elektrotechnika szellemi őrifiai között olyan magyar neveket találhatunk, mint ZIPERNOWSKY KÁRÓLY (1853—1942), DÉRI MIKSA (1853—1938) és BLÁTHY OTTÓ TITUSZ (1860—1939).

MADARÁSZ TIBOR

Szakirodalom:

- dr. Gohér Mihály: Zipernowsky—Déri—Bláthy, a transzformátorrendszer három magyar feltalálója
- Vajda Péter: Nagy magyar feltalálók (1985)
- F Uppenborn: Geschichte der Transformatoren (1888—1—44. oldal)
- M. Vidmar: Die Transformatoren (1921—580—820. oldal)
- Zipernowsky—Déri—Bláthy: Parallel distribution by Transformers (The Electricien London, 1886. III. 26-1 szám)
- Das Transformatoren system Zipernowsky, Déri v. Bláthy (ETZ. 1888)
- dr. Gohér Mihály: A Ganz és Tsa RT. Villamossági Gyárának története. (Magyar Nehézipar 1948. 3. szám)
- dr. Liska József: A 75 éves transzformátor (Elektrotechnika. 1961. 97—102. oldal)
- dr. Asztalos Péter: Magyar transzformátor jubileum Amerikában (Elektrotechnika 1965. 2—3 szám)
- dr. Újházi Géza: Soros és párhuzamos kapcsolású villamos elosztó rendszerek. (Villamosság. 1985. I. szám 1—9 oldal)

1. táblázat

Az első években gyártott transzformátorok műszaki jellemzői

Év	típus	vasmag	primer fesz. Volt	szek. fesz. Volt	Telj. KVA	Tömeg kg	Élettartam év
1885	köpeny	szig. vasdrót	1350	50	7,5	150	0,5—9,6
1885	mag	szig. vasdrót	1350	50	7,5	160	8—10
1888	köpeny	E-lemezek	5000	100	10	440	20—25
1890	köpeny	E-lemezek	6000	100	10	340	20—25

2. táblázat

Az 1885. V. 1-én megnyílt Budapesti Országos Kiállításon világítással ellátott létesítmények

Megnevezés	izzó db	ívlámpa db
Törley-pavilon	12	—
Keleti Kávéház	—	3
Kiállítási park	—	30
Dreher sörcsarnok	180	6
Magyar országos fürdőpanoráma	140	19
Szállodák és vendéglősök mintaszállodája	—	1
Littke-pavilon	—	1
Ganz-pavilon	—	5
Hangverseny-csarnok	300	—
Első Magyar Részvény Serfözde sörcsarnoka	2000	3
Hazai munka- és mezőgazdasági gépek csarnoka	—	3
Stefánia út kivilágítása	—	45
Összesen:	2807 db	115 db

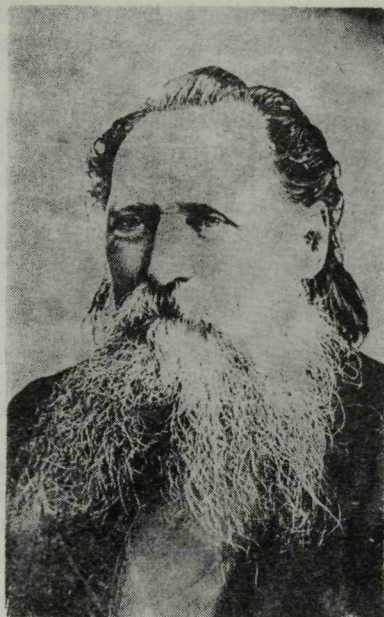
3. táblázat

A Ganz transzformátorok fejlődése 1885—1927 között

Év	teljesítmény KVA
1885	7,5
1889	10
1890	30
1895	100
1899	600
1903	750
1905	2000
1909	3000
1911	8000
1912	21 000
1927	42 000

Nemzedékek mestere

Százötven éve született Herman Ottó

Hazánk egyik legnagyobb természettudósára emlékeztünk június 26-án. Herman Ottó 150 évvel ezelőtt született Breznyóbányán.

A jómódú családból származó fiú (apja kamarai sebészorvos) hamar kapcsolatba kerül a természettel, mivel apja amatőr madárbúvár is.

A zólyomi vidéket azonban nemsokára felcserélik a borsodi Bükk vadregényes tájaival, Hámor községbe költöznek (Lillafüred). Herman Ottó a későbbiekben Alsóhámort jelöli meg születése helyéül, mivel ez a vidék gyakorolta rá a legnagyobb hatást. Innen indult távoli vidékekre s ide tért megpihenni.

Herman Ottóról szinte megszámlálhatatlan cikk, tanulmány jelent meg. Ő maga 14 könyvet írt, 6 ezer oldal terjedelemben. Természettudományi és néprajzi cikkeinek száma közel 400. Ötven esztendő munkássága alatt 300 újság és folyóiratcikke jelent meg; 15 éves parlamenti képviselőszköde idején pedig 150-szer szólalt fel, az akkori gondok, problémák enyhítéséért.

A '48-as szabadságharc még gyerekként éri, de már tettekre ösztönzi. Jelentkezik is ágyútisztítónak, de vézna, gyenge testalkata és a szülői beleegyezés hiányában nem veszik fel. Az önérzetében megsértett ifjú nem tanul tovább. Később elsajátította a lakatos szakmát és Bécsben géplakatosként dolgozott. Szabadidejében bejárogat a múzeumba, minden érdeklí a fogékony fiatal embert. Aztán besorozzák és közel 5 évet tölt viszonylag nyugott légkörben az Adria-part menti Zarában és Raguzában. Az itt szerzett élményeit, tapasztalatait később meg is írja. Leszerelése után Hámorba megy, ahonnan hamarosan tovább indul az olasz és lengyel nemzeti felkelést támogatni.

29 éves, amikor Kőszegen fényképésműtermet nyit; az akkor még gyermekcipőben járó fotózás azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeit.

Kőszegi tartózkodása alatt ismerkedik meg Chernel Kálmán földbirtokossal, aki kiváló madárszakértő, és hazafi. A fiatal Hermanban fölismeri a tehetséget és segíti az elindulásban.

Ezidőtájt hirdet állást az Erdélyi Múzeum Kolozsváron. Majd harmincéves, amikor megkezdí tudományos pályáját, Brassai keze alatt. A két ember természete hasonló volt, de egyéniségük eltérő. Mindkettő vitakozó természetű, új utakat kereső ember. Így hát nem csoda, hogy sokáig nem férték meg egymás mellett. Állását föladva beállt a „firkászok táborába”. Cikkei az „Ellenzék” és a „Magyar Polgár” hasábjain jelentek meg. Írásai élményszámba mentek. Magyaros, igaz kiállításaira fölfigyeltek. Az akkori Kolozsvár kultúrcentrum volt, első tudományos értekezése is itt jelent meg a kaba-sólyomról. Hírlapírói tevékenysége mellett volt ideje a tudománnyal is foglalkozni. Barátaival rendszeresen látogatta az erdélyi Mezőséget; vizsgálta, kutatta faunáját; a madarak vonulását; a jégfalászatot és az őslénytant. Igen széleskörű kapcsolatokat alakított ki hazai és külföldi szakemberekkel. 1872-ben otthagyja Kolozsvárt és külföldi expedícióra készül; közben Szily Kálmántól, a Természettudományi Társulat elnökétől és alapítójától megbízást kap a pókfauna feldolgozására, mely már régóta szívügye volt. A mű nemzetközileg is elismerést hoz a magyar tudomány számára, 1876—79-ben jelenik meg.

Herman Ottó, kortársai szerint csodálatos egyéniség volt. Lendülete, tennivágyása, tudása magával ragadta munkatársait és mozgósítóan hatott az emberekre. Kutatott, írt, és részt vállalt a politikai életből. Kossuthot is meglátogatta és hosszú ideig levelezésben állt vele. Ott volt mindenhol. Szervezett, agitált, felszólalt a közélet szinte minden területén. A Természettudományi Közlöny 1899 októberi számában megjelent „Egy tippantás” című írásában érzékelt lehet emberi nagyságát, mások iránt érzett felelősségtudatát. Az emberiség javát akarja, mikor fölhívja a figyelmet a tüdővészre, arra, hogy hogyan és mitől terjed a TBC. Újságíró a javából. Nincs fölösleges mondat, szó. Magyarul szépen ír úgy, hogy még tudományos értekezéseit is megérti mindenki. Nem a múzeumok irattárait akarta terhelni munkájával, a népnek írt, hogy mindenki megismerje környezetét, ahol él, és védje azt. Természetéből fakadtak a gondolatok s ettől lett nagy.

Politikai pályafutása éppoly lendületes, mint a tudományos élete. Szeged, Miskolc és Törökszentmiklós is képviselőjének választja. Sajnos az utóbbi helységben végzett tevékenységéről ezidáig nagyon kevés adat került elő, az újságcikkek, jegyzőkönyvek megsemmisültek. Pedig tanulságos lehetne tudni, hogy pl. az 1889-es évben milyen gondokkal küzdött a törökszentmiklói választókerület.

A tudományos és politikai életben egyaránt sok ellenséget szerzett. Nézetait a kor osztrákbarát vezetői nem tudták elfogadni. Darwini nézetei és materialista világszemlélete miatt pedig az egyházzal is szembe került. Azonban ezek a körülmények sem tudták meggátolni munkájában, haladó magatartásának kibontakozásában.

Szűkebb hazája a Bükk-vidéki Alsóhámor volt. Itt tölti nyarait a híres Peleházban. Végakaratóban a helyi temetőt jelöli meg nyugvóhelyéül. Életének számos mozzanata köti ide. Középkorait Miskolcon végezte, majd itt lesz lakatosinas is. Borosnyay Camillával az avasi templomban tartják esküvőjüket. Ő

kezdi kutatni a Bükk vadregényes tájait, barlangjait az ősemberleletek után. Támogatja a múzeumi központ létrehozását. Ezernyi szállal kötődik ehhez a vidékhez. Nem hiába tartja nagy fiának Borsod-Abaúj-Zemplén megye. Munkáját olyan művek fémjelzik, mint „A madarak hasznáról és káráról” 1901-ben megjelent könyve, amely életében 4 kiadást 60 ezer példányszámmal jelentett; vagy A magyarok nagy ősfoglalkozása; vagy Az északi madárhegyek tájáról... Maga így vall erről: „Gyermekéveim legszebb emlékei a bükkerdőből mosolyogtak felém. Hányszor osontam ki a házból, mélyedtem be a bükkösbe...”

Herman Ottó nem egyszerűen tudós volt, hanem nagyszerű egyénisége a magyar hazának. Nem sajnálta energiáját, holott tudta, hogy nem győzhet. Éles vitái a kormánnyal oda vezettek, hogy negyvenévesen még nincs megfelelő lakása és munkahelye, de konokul dogozik, „építi a tudományt”.

Majd 80 évesen éli meg az első világháború kitörését. Ekkor azonban már teljesen süket, s ennek következtében egy társzékér elüti Budapesten. A láb-törést még kiheverte volna, de közben tüdőgyulladást kapott, amivel szervezete már nem tudott megbirkózni. A magyar tudomány nagy alakja 1914 december 27-én halt meg Krisztina körúti lakásában. Életműve azonban azóta is él az utókor emlékeztében.

TARPAI ZOLTÁN

Négy évtized Szolnok megye képzőművészetében

Gondolatok egy kiállítás kapcsán

A Szolnoki Galéria reprezentatív kiállítással tisztelgett a tavaszi jubileumok előtt. A tárlat megrendezésére az indítékot hazánk felszabadulásának 40. évfordulója adta. A kiállítás címe is ehhez a történelmi eseményhez kapcsolódott: Szolnok megye képzőművészetének négy évtizede.

A bemutatott művek zöme a Damjanich Múzeum képzőművészeti gyűjteményéből került a falakra, kiegészítve a magángyűjteményekben, a különböző közintézményekben, valamint a művészek tulajdonában levő művekkel. A kölcsönzött alkotásokat leszámítva — és azt is tudva, hogy a múzeum gyűjteményéből néhány illusztris kép és szobor a Nemzeti Galériában megrendezett, a vidéki múzeumok 40 éves gyűjtőmunkáját reprezentáló kiállításon vendégszerpelt, — tehát mindezt figyelembe véve is ez a kiállítás a megye képzőművészete felszabadulás utáni történetének bemutatásán túl képet adott a múzeum képzőművészeti gyűjteményéről is, valamint az utóbbi évtizedek gyűjtőmunkájáról.

Hogy ez a kép milyen, arra még visszatérek, előbb azonban szeretnék felidézni egy külföldi analógiát. 1984 őszén az NDK államisága 35. évfordulójának tiszteletére reprezentatív kiállítássorozatot rendeztek. A berlini központi kiállítás a különböző helyi, területi bemutatók piramisára épült. Magam a berlini tárlaton kívül a lipcsei Dimitrov Múzeumban rendezett kiállítást is láthattam, amelyet a helyi múzeum gyűjteményéből állítottak össze. Meggyőződhettem arról, hogy az évforduló egyben alkalmat adott a helyi gyűjtemények felmérésére, így tudományos feldolgozásukra is. A lipcsei kiállítás katalógusa, ha kivitelezésében nem is volt olyan reprezentatív mint a berlini tárlat könyvterjedelmű kísérője, az anyag feldolgozásában ugyanolyan igényes és alapos volt. A tanulmányértékű bevezető mellett írásos dokumentumokat is tartalmazott a terület művészeti életéről, s közölte a művészek életrajzi és bibliográfiai adatait.

Hogy miért idéztem fel ezt a nemzetközi analógiát? Természetesen a példa kedvéért, amelyet még a mi, sok tekintetben nagyon is eltérő körülményeink közepette is érdemes lett volna követni.

Ezek az eltérő körülmények mindenek előtt a különböző gyűjtési módokból adódnak. A múzeumi gyűjtés az NDK-ban nemcsak az anyagi lehetőségekben, hanem módszereiben is különbözik a hazai gyakorlattól. Ott a jelenkori

művészet támogatásának legfontosabb eszköze — a nagyon jelentős állami megbízások mellett — a múzeumi vásárlás, így a legfontosabb művek közvetlenül a múzeumok közgyűjteményeibe kerülhetnek. Ezzel szemben nálunk egy vidéki múzeum képzőművészeti gyűjteménye gyarapításának egyedüli közvetlen forrása a nagyon is szűkös saját vásárlási keret. A megyei tanácsok és a különböző közintézmények vásárlásai csak áttételesen kerülhetnek a múzeumok gyűjteményeibe. Ugyancsak áttételesen gyarapíthatók a gyűjtemények a Művelődési Minisztérium vagy a Művészeti Alap ún. hivatalos átadásaival; esetenként az országos közgyűjtemények „tartós letételeivel”; illetve egymásközi csere útján gazdagodhat egy-egy vidéki múzeum képzőművészeti anyaga. Arra azonban alig akad példa, hogy egy vállalat, társadalmi szerv a múzeum gyűjteményének adományozza az általa vásárolt adományokat.

Egy-egy megyében a műtárgyvásárlásokra szánt szűkös összegek így még jobban elforgácsolódnak és nem teszik lehetővé a nagyobb szabású, koncepciózusabb gyűjtési munkát. Mindezeket azért bocsájtottam előre, hogy a lehetőségek, a körülmények ismeretében adhassak hangot annak a véleményemnek, hogy ha ez a kiállítás valamennyire is híven tükrözze a szolnoki múzeum képzőművészeti gyűjteményének felszabadulás utáni anyagát, akkor bizony a gyűjtemény minőségével, szerkezetével és mennyiségével egyaránt gondok vannak.

A rendelkezésre álló anyagot azonban adottságként kell elfogadni. A kiállításrendezés olyan feltételeként, amelyet ugyan további kölcsönzésekkel lehetett volna még gazdagítani, de lényegesen megmászítani nem lett volna mód. A meglévő anyagból kellett tehát kiállítást rendezni, a kérdés csupán az, hogy milyet? A válaszom egyértelmű: nem olyan szalonjellegű tárlatot, amelyet látunk, hanem múzeumi kiállítást. Ha elfogadjuk ugyanis, hogy a múzeum egyben szakmai, tudományos műhely és nemcsak őrző, gyűjtő funkciókat ellátó közintézmény, akkor elvárható lett volna, hogy egy ilyen korszakos áttekintésben felhasználják az adott időszakra vonatkozó tudományos szakmai kutatások eredményeit, vagy ha nincsenek ilyenek, illetőleg nem elégségesek, akkor a kiállítás eszközeivel is hozzá lehetett volna járulni ilyen jellegű munka megindításához.

Úgy hiszem rendelkezhetünk már — legalábbis a korszak első három évtizedének vonatkozásában — elégséges történelmi távlattal ahhoz, hogy szakmailag értékelhető legyen a megye képzőművészetének alakulása, helyzete, az ország felszabadulás utáni képzőművészetében. Mód lett volna arra, hogy a kiállítás keretei között is megjeleníthetők legyenek e korszak legjelentősebb változásai, az országos tendenciákkal összefüggő helyi művészeti mozgások.

Ehhez természetesen egyik elengedhetetlen eszköz a megfelelő arányok kialakítása, amelyet legegyszerűbben az egy-egy művésztől bemutatott művek számának megválasztásával lehetett volna elérni. Nyilvánvaló, egy ilyen kiállításnak az is feladata, hogy számbavegye azokat a művészeket, akik az elmúlt 40 évben a megyében dolgoztak, vagy még ma is itt dolgoznak. De ha ezt valamiféle egyenlősi nevében teszik, megrekednek a jelenlétet igazoló „névsorolás” szintjén. Így a nemrég lebontott kiállítás ilyen felsorolást tartalmazó, egyetlen, tagolatlan „körmondat”, amiből nem tudhatta meg igazán a látogató, hogy valójában milyen is Szolnok megye felszabadulás utáni képzőművészete, s azt sem, hogy mi erről a rendező véleménye.

A kiállítás értékmeghatározó funkciójának megvalósítására a művészettörténeti tények adtak volna módot. Az időszak első 30 esztendejében (a közvetlen háború utáni éveket leszámítva) a megye képzőművészetében a meghatározóan döntő szerep a Szolnoki Művésztelepé volt. Ezt az időszakot is nagyjából felezni lehet: az első 10—15 évben a szolnoki művészet tradíciójának megfelelően a művészetben belül is a festészeté volt a vezető műfaj. Ezt a periódust a kontinuitást jelentő Chiovini Ferenc tevékenysége mellett Benedek Jenő művei, Botos Sándor és különösen a pályáját Nagy István vonzásában kezdő P. Bak János munkássága jellemzi. E korszak elején a telephez kapcsolódik Baranyó Sándor is, de az ő festészete a 60-as években teljeseedik ki, egy műfajilag és stílusosan egyaránt sokszínűvé váló időszakban. Ebben az első periódusban a telepen kívül dolgozó képzőművészek munkássága a művészi szándéknak szóló minden tisztelet ellenére a megye képzőművészetében másodlagos, az ország képzőművészetében pedig egyenesen periférikus szerepet játszik. E megállapítás érvénye alól talán csupán Gecse Árpád festészete a kivétel, aki szolnoki pályaindulása után Alattyánban telepedett le, és legjobb munkáiban az alföldi festészetnek a szolnokinál expresszívebb irányzatát követte.

A Szolnoki Művésztelepnek ez a központi, majdhogynem kizárólagos jelentősége a felszabadulást követő első három évtizedben mindvégig fennmaradt a megye művészeti életében. Az időszak második felében azonban módosultak a műfaji, minőségbeli viszonyok. A Művésztelep helyzetét, rangját ekkor már egyre inkább a távozók helyére 1956 után letelepedett művészek tevékenysége határozta meg, és az ő munkásságuk jelölte ki a szolnoki művészet helyét az ország képzőművészeti életében is. Márpedig e művészek között nemcsak festők voltak, hanem 3 szobrász és Gács Mihály személyében olyan grafikus, aki a maga műfajában a 60-as évektől kezdve országosan is elismerést kivívó, sajátos hangú, jelentős egyéniség. Bár a helyi elismerés jobbára még a telep nősztorát, Chiovini Ferencet részesítette előnyben, a festők között a minőséget tekintve a vezető szerepet Baranyó Sándor vette át; s jelentős művészegyéniséggel gazdagodott ekkor a telep Berényi Ferenc visszaköltözésével, aki mindmáig a Szolnoki Művésztelep legerőteljesebb, országosan is leginkább számon tartott művészegyénisége.

Nem véletlen tehát, hogy a Szolnoki Művésztelep felszabadulás utáni tevékenységének csúcspontját, társadalmi elismertségét is a '60-as évek második felében érte el. E szakmai-társadalmi sikereket nemcsak az 1966-os, a Magyar Nemzeti Galériában megrendezett fővárosi bemutatkozás jelzi, hanem a szolnoki művészek országos tárlatokon való szereplései és sikerei is. Szintén 1966-ban például a Szegedi Nyári Tárlat szobrászati nagydíját a szolnoki Simon Ferenc nyerte. De közel erre az időszakra esik Chiovini Ferenc, Berényi Ferenc és Gács Mihály Munkácsy-díjjal történt kitüntetése is.

A megye képzőművészetében az utóbbi tíz évben, ha a prioritása meg is maradt, de a Szolnoki Művésztelep kizárólagossága megszűnt. Ez két okkal magyarázható: a Művésztelep szakmai rangjának bizonyos csökkenésével, amely csak részben magyarázható egy-egy művész elköltözésével vagy sajnálatosan korai halálával, részben azonban bizonyos szakmai megállapodottságnak köszönhető; a másik ok, hogy Szolnokon kívül a megyében élő néhány művész munkássága beérett, illetőleg más városok is nagyobb mecénáló, művészetpár-

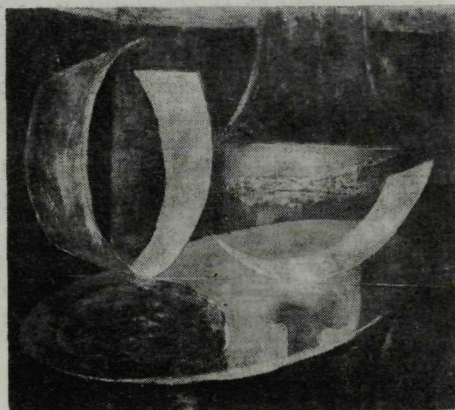
toló kedvet mutattak — fiatal művészek letelepítésével, támogatásával. Az előbbi esetre Papi Lajos tevékenysége a jellemző, aki autodidaktaként küzdötte fel magát országosan is számon tartott művésszé; az utóbbira példaként Győrfi Sándor vagy Bácskai Bertalan karcagi, illetve túrkevei letelepedését említhetjük.

Ebben az időszakban a Művésztelepre az eltávozottak helyére ún. vendégművészek érkeztek, akik hosszabb-rövidebb időszakokra kapcsolódtak Szolnokhoz. Nagyon helyes, hogy a kiállításon az ő munkáikat is bemutatták, azonban ezt talán egy kissé elkülönítettebb módon, némi distanciával kellett volna megtenni.

Az elmúlt évtized művészeti-szervezeti hullámvölgye ellenére méltatlanul szorult háttérbe a telepen folyó művészeti tevékenység az ország képzőművészeti életében. Az utóbbi években ez az elszigetelődés kissé oldódni látszik. Igaz, ehhez hozzájárul a ma itt dolgozó művészek megújulni látszó, vagy éppen következetességük miatt most beérő tevékenysége is. Ez utóbbira jó példa Meggyes László egyre elmélyültebb „csendes szavú” festészete, vagy Fazekas Magda pikturája, amely az évek során művészettörténetileg is érdekes utat járt be a hagyományos értelemben vett alföldi látványfestészettől egy ugyancsak alföldi gyökerű látomásosabb festészig. Nagy nyeresége a Szolnoki Művésztelepnek Rékassy Csaba és Ágotha Margit vendégeskedése is. A kiállításon sajnós nem különült el a most Szolnokon, illetőleg a megyében dolgozó művészek munkássága, és nem differenciálódott az anyag kellően egy határozott, még ha vitatható értékrend szerint.

Az azonban egyértelműen érzékelhető a kiállításon bemutatott művek alapján, hogy itt működik a legrégebbi alapítású hazai művésztelep, amelynek immár egy évszázados múltja és tehetséges emberek értékes munkásságával mérhető jelene van a városban, a magyar képzőművészetben.

RIDEG GÁBOR

A IV. Alföldi Fazekas Triennálé megnyitója*

Dr. Nagy László, a Népi Iparművészeti Tanács elnöke

Tisztelt Vendégeink!

Amikor harmadízben nyitjuk meg az Alföldi Fazekas Triennálét, tisztelettel köszöntöm Önöket a Népi Iparművészeti Tanács nevében.

Pár évvel korábban én magam sem hittem, hogy a Triennálénak ilyen nagy népszerűsége lesz, és szakmai körökben is elismerést vált ki. Ennek több magyarázata van. Közülük csupán kettőt említek: Az egyik ok az, hogy a Szolnok megyei párt- és állami szervek felismerték, hogy a népi fazekasság — mostmár jó ideje — *virágkorát* éli. Ebben országosan jelentős szerepet játszanak a helyi hagyományok és a megyében élő fazekasok. — A másik ok a fazekas szakma különlegessége. Talán közöttük ma már kevesen vannak olyanok, akik a két világháború közötti időben a távol eső vidékek kirakodóvásárain még láttak szekerező fazekasokat, akik mázas, vagy mázatlan cserépedényeiket feleségük kíséretében árusítani vitték.

Az idők folyamán e látvány egyre jobban elhalványult. Nemcsak a vásárok száma, hanem a fazekasoké is megfogyatkozott. 1945 előtt még mintegy 1400 önálló mester volt a szakmában; s a felszabadulást követően — amikor a népi iparművészetet szervezni kezdtük — számuk alig érte el a 100-at.

A kormányzati szervek tudatos munkája, a népi iparművészet intézményeinek megszervezése, valamint a népi iparművészet újbóli felvirágzásának következtében napjainkban azoknak a fazekasoknak a száma, akik művészi szinten munkálkodnak, már eléri a kétszázat.

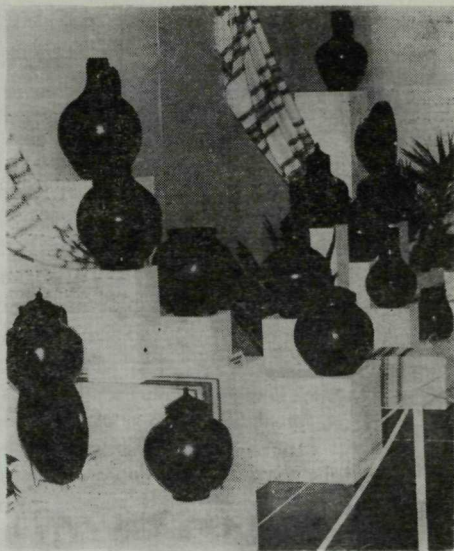
Mindezeket azért is említem, hogy alátámasszam annak a meggondolásnak dicséretét, amely a hetvenes évek végén a Gerencsér Sebestyén Országos Fazekas Pályázat mellett életre hívta az Alföldi Fazekas Triennálét.

Miként a népművészet nagy szakágaiban — hímzés, szövés, vagy faragásban — kialakultak a *tájanként* és *etnikailag* jellemző stíluscsoportok, úgy ez a folyamat zajlott le a fazekasságban is. A Dunántúl, a Felföld és Erdély stílusjegyeit viselő fazekasmunkák mellett igen tekintélyes részt képvisel az *Alföld* különböző részeinek népi fazekassága.

Domanovszky az Alföldön található fazekasközpontok közül különösen kettőt emelt ki, Hódmezővásárhelyet és Mezőtúrt, de ugyanakkor ebbe a csoportba tartozónak vélte a Közép-Tiszai és a Felső-Tiszai stíluscsoportot, ahol olyan kiemelkedő helyek és fazekasközpontok voltak, mint Debrecen, Sárospatak, Tiszafüred, vagy a Felső-tiszai stíluscsoportoz tartozó tiszabogdányi és vámfalui fazekasság.

Így tehát — anélkül, hogy további részletekbe mennék — nyugodtan elmondhatom, hogy az *Alföldi Fazekas Triennálé* *szerves örökösévé* vált a *ma már történetileg is nyilvántartott és stílusjegyükben különböző alföldi fazekasközpontoknak*.

* Elhangzott Karcagon, 1985 június 15-én.

Ma már egyértelmű, hogy rangot jelent az Alföldi Fazekas Triennálén pályázni. Amíg az utolsó — a három évvel korábban rendezett — pályázatra 63 alkotó küldte el a munkáit, addig ebben az esztendőben 74 alkotó 341 darabban jelentkezett. Közülük a szakmailag tekintélyes bírálóbizottság 64 alkotó munkáját javasolta a kiállításra, 6 alkotónak pályadíjat adott, és 4 alkotót munkajutalomban részesített.

Ha végigtekintjük a pályázatra benevezők névsorát, a mai magyar fazekasság úgyszólván minden jelentősebb és markánsabb egyéniségét itt találjuk az egész országból. Úgy gondolom ez nagy siker, amely egyaránt dicséri a szervezőket és a gondolatot.

Szólni szeretnék még napjaink népi fazekasságáról, előtte azonban néhány szót magáról a népi iparművészetről.

A népi iparművészet napjaink tárgyformáló népi díszítő művészete. Anélkül, hogy fogalmakat egyszerűsítsenek, megállapítható, hogy a népi iparművésze „önálló művészeti ággá lett a felszabadulást követő évtizedek alatt” (Ortutay). Ezt ma már nemcsak a népi iparművészet ellenfelei ismerik el, hanem a közvélemény is, de a hivatalos szervek is úgy kezelik, mint önálló művészeti ágat, *nemzeti kultúránk szerves örökösének tartják!* A népi iparművészet lényege, hogy gyökereit a történeti népművészetből meríti, de az alkotó felhasználja a saját képességeit, azt a szellemi többletet, amely munkáját önálló alkotássá teszi.

A népi iparművészetnek napjainkra kialakult szakágai között az egyik leg-erőteljesebb a fazekasság. Hazánkban az elmúlt évtizedekben négy fazekasközpont alakult ki, főleg szövetkezetek formájában. Ezek: Karcag, Mezőtúr, Hódmezővásárhely és Kaposvár. Amint látják, a négyből három az Alföldön helyezkedik el, közülük az egyik Karcag.

Napjaink fazekas népi iparművészete megítélésénél három szempontot veszünk figyelembe:

— a *hagyományhoz* való kapcsolódást — formában és díszítményben;

- a tárgy *technológiai*, szakmai kivitelét;
- a tárgy *célját*, hogy a lehetőségekhez képest használható legyen.

Ezeket a szempontokat vesszük figyelembe, mikor valamely tárgyat elbírálnunk és annak népi iparművészeti értékét és jellegét megállapítjuk.

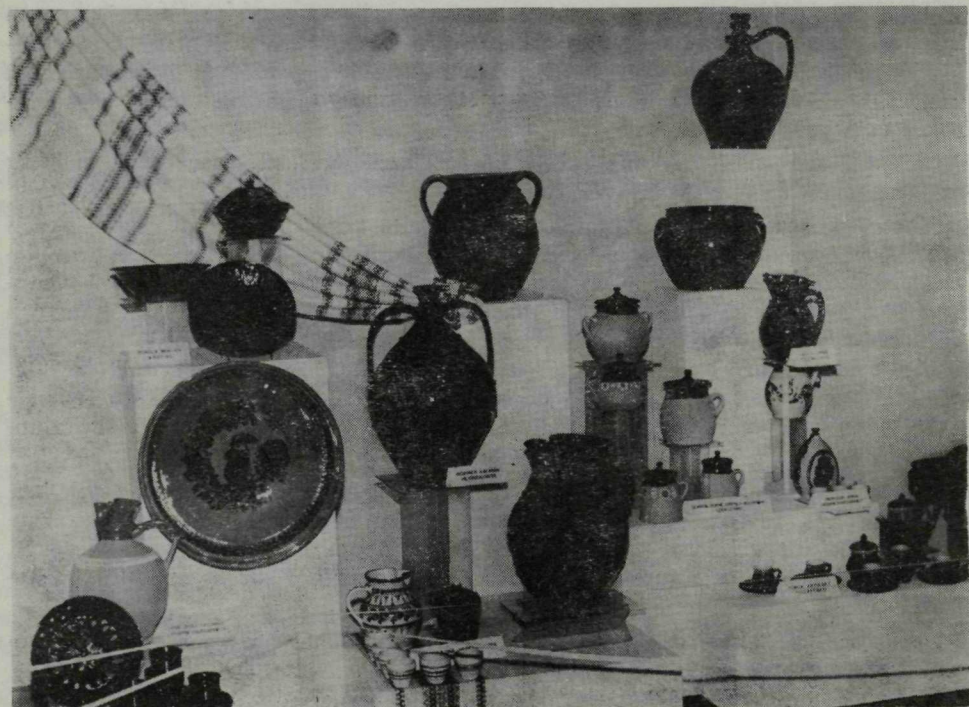
A népi iparművészet nem azonos a régiek másolásával, annál jóval több. A hagyomány „csupán” az alapot adja. Az Alföldön számos példa van erre. Olyan egyéniségek fémjelzik a múltat, mint Rajczy Mihály, Horváth Sándor, Kovács Dániel, vagy a külön tanulmányt igénylő Badár Balázs. A méltó elődök, méltó utódokra is találtak. A múltat a jelennel összekötik olyan nevek, mint Gerencsér Sebestyén; a Kossuth-díjas Kántor Sándor; vagy a fekete kerámia készítő nádudvari fazekasok: id. Fazekas Lajos, Fazekas István stb.

A fazekasság művelése tehát kitűnő példa a múlt és a jelen kapcsolatára, a múlt értékeinek őrzésére és továbbfejlesztésére.

Még egy dologról szeretnék szólni a kiállítás nyitásának kapcsán. Ez pedig a személyiség szerepe, ami hosszú időn át háttérbe szorult a népművészetben. Bár épp a fazekasság bizonyítja ennek ellenkezőjét is.

Napjainkban az alkotó személyiségének szerepe és jelentősége megnőtt, s ezzel együtt a becsülete is. Ezt azonban csak akkor tudja megtartani, ha megfelelő szerénységgel mindig újra vágyik és újat akar akkor is, amikor a leg-egyszerűbb tárgyat készíti, de akkor is, amikor a legnehezebbet. Ne nyugodjon bele abba soha, hogy mechanikusan önmagát, vagy adott esetben másokat ismételje. Ezen múlik, hogy népi iparművész, a népművészet mestere legyen.

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében nyitom meg a IV. Alföldi Fazekas Triennálét, s mondok köszönetet a kezdeményezésért, a szervezésért és a rendezésért a Szolnok megyei szerveknek és az alkotóknak.

A történelem bennük él

Tiszai Lajos: Találkozások

A történelem szemünk láttára alakul, s alakításának mindannyian részei vagyunk — bizonyítja Tiszai Lajos olvasmányos és igazi élményt adó riportsorozata, mely a felszabadulás élményszerű leírásával előbb a Néplap hasábjain, most pedig könyvformában látott napvilágot. S aki most a könyvet is elolvassa, érezni fogja, hogy a történelem nemcsak szemünk láttára alakul, hanem egyre inkább bennünk él.

A kérdés persze jóval sokrétűbb, bonyolultabb ennél, mert hiszen a történelemben benne élni (a történelmet érzékelni) és azt alakítani, előrevinni nem azonos fogalmak. A waterlooi csata névtelen résztvevője jut eszembe, aki maga nem érzékelvén az esemény történelmi jelentőségét „hiszen én is ott voltam” rácsodálkozással fejezi ki később meglepetését. De ha a résztvevővel is előfordulhat hogy nem fogja föl az esemény fontosságát, akkor mennyivel inkább igaz lehet e megállapítás a történelmi fordulókban, „kimaradt egyénre, esetünkben a felszabadulás után született korosztályra.

Az igazi kritikás élmény megtisztítja a lelket, a történelem katarzisa azonban meg is viseli. Az események egykori résztvevője bizony emberfeletten megviselte. Tiszai Lajos riportsorozatában mégsem a testileg-lelkileg megnyomorított, hanem a mindig reménykedő, sőt tenniakaró ember jelenik meg előttünk. A pokoljárás gyötrelmeit viselő és elviselő Szolnok megyei paraszt és a szabadságot hozó vöröskatonáknak találkozásának megrázóan szép élményét kapja sorozatban az olvasó. A később — 25—30 év múlva — újra megélt találkozások még hitelesebbé teszik a képet.

Az a szöveg, hogy felszabadulás, jószerével elő sem fordul az írásműben. Mégis egyfolytában érezzük, hogy az ország léte-nemléte lidércnyomásos kérdésként megoldásának vagyunk olvasóként részei.

A felszabadulás gondolatának hány ígéretes próbálkozása hiúsult meg már történelmünk során! A magyar parasztság Canossa-járása valójában egész múltunk jellemző velejárója volt, s különösen az volt a fehér-terror idején. Milyen szenvedésáradat bénította, zifaltta 1919 után is a tenniakarók seeregét.

Aztán a megrázkódtatás, amelybe a háború sodort. Sokszor elmondtuk, hogy az ország behajszolása a tragédiát ígéro naborúba, annak értelmetlen véraldozata, az ország kifosztása, a fasizmus dühöngése, ezek tették cselekvésképtelenné a tömegeket. Segítségre volt szükség saját magunk felszabadításához. És a segítség könyvben bemutatott módon jött meg. Mert ha az önzetlenség törvényén nyugvó kommunista erkölcs nincs, akkor csodának kellett volna történnie ahhoz, hogy népünk fennmaradjon. S a „csodát” egyszerű katonának — Ivánok, Szergejek, Grisák — hozták önfeláldozó harcok árán, s aki azt tőlük méltón fogadni tudta, annak számára sorsfordító élmény volt a felszabadulás.

Élményszerű találkozások élményszerű leírása teszi tehát szokatlanul lenyűgöző olvasmánnyá a krónikát. A mezőtúri Kovács Lajos esete mindjárt az első oldalon mosolyra fakasztja az olvasót: három lovas kozák fogja őt közre a kukoricásban. „...kezeket fel! (mondják). Nem volt pardon. Hanem amikor odafaroltattak mellém, visszaszóltam: ki törli le a kukoricámat, ha én égnek emelt kézzel imádkozom?! Meglepetődtek, a hadnagy elnevette magát. Erre a másik kettő is.”

De Bordás Albert öcsödi gazda is sokak óhaját fejezi ki, mikor azt mondogatja: „Bár mindenhol csak akkora lett volna a háború, mint nálunk.” S erre előadja a házában tartózkodó magyar katonának és az érkező szovjet harcosok találkozását. Az egyik magyar tizedes

x katasztrófa

tájékozódás céljából ki akart nézni az utcára: „Indult is, a kilincsen volt a keze, amikor nyílt a nehéz fakapu. De nem a tizedes nyitotta ám, meg nem is magától nyílt. Az utca felől egy szovjet katona keze volt a kilincsen. Az oroszról kibuggyant a nevetés, a többi is a hasát fogta, s amikor elmúlt az első ijedtségünk, mink is. Aztán a nagy határozásra előkerült valamelyik szomszéd, aki tudott szlovákul. Azt mondja az orosz tiszt úr, fordította, hogy a magyar katonák szerezzenek civil ruhát, menjenek haza a zsenához, mintha itt se lettek volna... Én is adtam egy rendet, isten hírével.”

Gál Juliannának Varsányban nagyobb szerep jutott: neki tizenhárom szovjet katona életét volt módjában megmentenie. Az ő hőstettéhez csak a türkeveiek esete fogható, akik a németek háta mögött a városháza pincéjében ötvenkét sebesültet ápoltak és mentettek meg.

A megyeszékhely felszabadítása előtt a Petőfit is fordító Alekszandr Gerskovics mondja el benyomását a Tiszáról: „Én akkor feketének láttam a Tiszát. A Hold felhőbe takaródzott, a szemközti partot nem láttam: széles, hallgatag, szinte mozdulatlan vízre emlékszem. Jobb felől, Szolnok irá-

nyából rakéták szálltak át az innenső partra, s fényükben kirajzolódtak egy-egy pillanatra Szolnok templomainak tornyai, a magasabb házak tetői. Az igazi valóságban csak másnap délelőtt láttam meg a Tiszát.”

Aztán olvashatjuk a megye egészét felszabadító harcosoknak az ország többi részét még uraló fasisztákhoz címzett ultimátumát, s találkozunk annak nyomdai szedőjével. Tanúi vagyunk a színház megnyitásának, s átérezzük, ahogyan az élet megindult.

A Találkozások olvasóinak nagyobb része a bemutatott sorsforduló, a felszabadulás után született. E korosztály számára a felszabadulás nem megélt esemény. Ezért is jelentős a mű értéke és meggyőző ereje.

A riportkötet alapján készült válogatás a Győzelem Napja tiszteletére meghirdetett moszkvai nemzetközi irodalmi pályázaton második díjat nyert, a közeljövőben több nyelven kerül kiadásra.

(Kiadja a Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. Szolnok, 1985.)

DR. HORVÁTH KÁROLY

Olvasónaplómból

Deme Zoltán két újabb kötetéről

Az új esztendő fordulója körüli napokban két formás, kislakú kötet hagyta el a Verseggy Könyvtár sokszorosító műhelyét. Deme Zoltán a Verseggy kutatásairól ismert fiatal szolnoki irodalomtörténész a különböző folyóiratokban eddig megjelent tanulmányait gyűjtötte össze Arpeggio címen. Mikrokozmosz című könyvével pedig szépiróként mutatkozik be munkásságának eddig kevésbé ismert oldalát villantva fel.

Az összefoglaló cím, az Arpeggio nyilván tudósi tudatossággal került a tanulmány élére. A Zenei Lexikon szerint ugyanis olyan játékmódot jelent, amely a zongorán vagy a vonós hangszerek valamelyikén „hárfaszerűen” felbontva, „törve” intonál egy-egy akkordot. Nos Deme Zoltán tanulmányai is így, egymástól elkülönülve, a tudomány sok területének egy-egy húrját pendítve hangzanak fel. Egységbe, egy akkordba fogja mégis őket a bennük rezgő mélységes humánium. Mert akár etnográfusként szól az őrségi kerámiákról, vagy a békési temető sajátos emberalakú faragvány-fejfairól, akár egykori patikusok gyógyborainak vagy régi falusi cukrárszok edességeinek ízeit sőt receptjeit idézi, ott érződik soraiiban az együttérzés, a megértés hajdan volt emberek életvitele, szokásai iránt. Ugyanazon tapintható ki magatartástörténeti vagy éppen zenei tanulmányaiból is, szóljanak akár a klasszicista attüdről vagy Szindbádnak, Krúdy hősenek szinte gyermeki rácsodálkozásáról az élet sokezerényi megismételhetetlen pillanatára, akár a későreneszánszkori paloták lakomáit kísérő zene etikettjéről vagy a későrokokó kastélyok hangszerkülönlegességeiről.

A kötet legfajszélyosabb tanulmányai az életfilozófia, az irodalomtörténet és a filológia köréből valók. (Verseggy illetve Petőfi korai verseinek verstani problémáival foglalkozó írásai nyilván még egyetemi éveit idézik.)

A 40 esztendővel ezelőtt Amerikában elhunyt németalföldi festő, Mondrian képeiről és életszemléletéről írt tanulmánya az úgynevezett tiszta művészet legjelesebb alkotójának életútját elemezve arra hívja fel a figyel-

met, hogy az élet ránk törő kegyetlenségeit, mérgező savainak ártalmait kemény belső ellenállással, az élet és a művészet lényegéhez ragaszkodva küzdhetjük le.

„Humanizálható a világ vagy abszurd?” Erre az önmaga által feltett alapkérdésre keresi a választ Szemben az abszurditással c., rendkívül gazdag ismeretanyagot szintetizáló, a modern művészet mélyebb megértését segítő terjedelmes tanulmányában.

Érdekes és fölöttébb olvasmányos az Ómagyar Mária-siralom és a Halotti beszéd modern adaptációjáról szóló írása, amelyben Weöres Sándor Mária-siralmát, Rákos Sándor Siratóját illetve Kosztolányi Dezső Halotti beszédét veti össze legrégibb összefüggő szövegű nyelvelemkezeteinkkel.

Nekünk, szolnokiaknak külön is érdekes Verseggy Rikóti Mátyásának életrajzi háterét filológus pontossággal boncolgató esszéje.

A továbbgondolkodást, esetleg az egyes témákban való elmélyülést gazdag irodalomjegyzék, a könnyebb megértést a tudálékosságtól mentes, közvetlen nyelvezeten kívül bőséges jegyzetanyag is segíti.

Csak sajnálni lehet viszont, hogy a szerző nem jelzi az egyes tanulmányok, esszék, elsődleges megjelenésének helyét és idejét. (Deme Zoltán: Arpeggio. Bp. 1984. 234 l.)

Kissé problematikusabb szólnom az előbbinél jóval vaskosabb, az esszék-nél bizonyára későbbi fogantatású szépirodalmi miniatűröket tartalmazó Mikrokozmoszról. A cím ismét találó. A kötetben ugyanis szinte minden irodalmi műfaj képviselve van — többnyire miniatűrök formájában. Versek, saját versgrafikák és versplasztikák, hulladék- és töredékes novellák, egyoldalas regénykötetek, mini-tévédrámák, filmszüzsék, német, francia, angol, amerikai és japán versplasztikák, szöveges versmobilok, frottázok és versplakátok műfordításai (?), adaptációi töltik ki a kötet több mint felét.

Ezek sokkal inkább újszerűségükkel, eredetiségükkel, modern látásmódjuk-

kal mintsem tartalmukkal ragadják meg az érdeklődő olvasó figyelmét.

Számomra a könyv legértékesebb részét az úgynevezett parabolakötetek (Carlsbad, Ópium, Rulett, Morfium) jelentik, amelyek valahol a showdráma, a filmforgatókönyv, az operalibretto, a bábjáték, méginkább az érzéki színház határán mozognak. Színek, illatok, mozgások, hanghatások, együttes jelenléte és harmóniája adja meg a sokszor bizarrnak tűnő drámák sajátos hangulatát. Talán azért is megragadóbbak ezek az alkotások, — s a kötet más forgatókönyvszerű darabjai is —, mert bennük a már említett humanizmus, ha jelképesen is, de annál határozottabban érződik. És érződik természetesen az a vizuális feltöltődés, amelyet Deme Zoltán számára a Színház és Filmművészeti Főiskola film- és

tévérendezői szakának sikeres elvégzése, egyáltalán a vizuális művészetek iránti vonzódása jelent. E vonzalom jele az is, hogy a két könyv címlapját, tipográfiáját is a szerző-kiadó tervezte. A szinte nyomdai hatást keltő sokszorosítás és kötés pedig a Verseyh Könyvtár nyomdaüzemének és kötetészetének munkáját dicséri. (Deme Zoltán: Mikrokozmosz. Bp. 1984.)

Talán túlzásnak tűnik, hogy két, mindössze 2400 illetve 1600 példányban, ilyen részletesen írtam. Szolgáljon azonban mentségemül az az öröm, amelyet mindig érzek akkor, amikor egy városunkból indult, itt szerzett alapokra építkező, tehetséges fiatal sikeres jelentkezéséről szólhatok.

SZURMAY ERNŐ

„Köz hírré tétetik”

Dobolási könyv 1944—45

A dobolás intézményének évszázados hagyománya volt községeinkben, városainkban. Az országos és helyi hatóságok ezen a módon juttatták el a lakossághoz utasításait, intézkedéseiket. Így hozták a közönség tudomására a munkaalkalmakat, vásárokat, kiadó és eladó földeket, ingóságokat és ingatlanokat.

A köz hírelés úgy történt, hogy a kisbíró a helység meghatározott pontjain összedobolta a környék apraját-nagyját. Amikor kellő számú hallgatóság összegyűlt, a kisbíró jellegezetes éneklő hangsúllyal „Köz hírré tétetik először” bevezető mondattal felolvasta a sokszor tizenkét pontból is álló hirdetményeket. Befejezőkor ismét ráütött a dobra. A kisbíró hivatalos mivoltát a dob és a katonasapkához hasonló kisbírói hivatali sapka is jelképezte.

Csak engedélyezett és jóváhagyott szöveget volt szabad kidobolni. A köz hírré tett szöveget meg kellett őrizni, az e célra rendszeresített hivatalos könyvbe kellett beírni. Gyakorlatilag azonban a kisbíró számára legépelet néldánvt, vagy annak másolatát ragasztották be a dobolási könyvbe.

A felszabadulás után egy ideig még dfvott a dobolás útján való köz hírlés. Anvagunkat ennek könyvéből merítjük. A tanácsrendszer idején, az 1950-es évek kezdetén mindjebben tért hódított a tanácsházára felszerelt hangosbeszélő (a nép „bádogembernek” nevezte) és ez rövidesen kiszorította a dobolási köz hírelési rendszert. Később ez is megszűnt, helyét a tanácsházán kifüggesztett írásos hirdetmények, köz szemlére kitett írásos határozatok és a saító foglalta el.

A felszabadulásunknak, a szabad élet útján való elindulásunk emlékére „köz híreljük” két különböző tájegységben levő község, Jászjákóhalma és Tiszszaróff „Dobolási könyv”-ét az 1945-ös évből.

Különleges műfaj a dobolás. Felfogható eseménynaptárként vagy krónikásként, de megismerésével mindenképpen hű képet kapunk felszabadulás utáni életünk hétköznapjairól. Segítségével következtetni lehet egész társadalmunk akkori életére, hiszen az élet az ország többi helységeiben is viszonylag hasonló módon zajlott.

Foglalkoztak ezek az 1945-ös „köz hírek” a katonai felszerelések beszállgatásával, élelmiszerellátással, azok gyűjtésével, a termeléssel, a mezőgazdasági munkákkal, az utazási igazolványokkal, a kereskedelemmel, politikai és pártrendezvényekkel, a közigazgatási, adófizetési feladatokkal, a földosztással, állattenyésztéssel, közegészségüggyel, tisztasággal és az élet egyéb kisebb vagy rész, de akkor nagyon fontos és szabályozandó kérdéseivel.

S e hétköznapok híreiben, szabályzó utasításaiban az a különleges érték, hogy mindegyik konkrét, ugyanúgy mint maga az élet. E konkrét intézkedések alapján messzemenő következtetéseket lehet levonni arról, hogy honnan indultunk 1945-ben, miféle nehézségeink voltak, hogyan éltünk, mit tartottak a vezetők és testületek, szervezetek fontosnak, szabályozni valóknak.

Kitűnik belőlük, hogy a háborút túlélők életöröme, a felszabadult hazában való új és más kezdés lehetősége az anyagi és szellemi romok ellenére hatalmas erőt adott egy demokratikus társadalom felépítéséhez, emberibb életkörülmények megteremtéséhez. Csofálnivaló és lelkesítő példák is számkra a 40 év előtti napok politikai-társadalmi vitalitása, aktivitása, amikor is nagyon rossz és zilált körülmények között egy szétrombolt, elpusztított, kifosztott országot tudtunk igen rövid idő alatt töretlen optimizmussal, meafeszített erővel és fárasztó munkával talpraállítani.

Az intézkedések közül történelmileg azok a legfontosabbak, amelyek a demokratikus átalakulást szolgálták, még akkor is ha a mai értelmezés szerint egy-egy intézkedés nem tekinthető politikai jellegűnek.

A háború, de főképp az 1944-es év bomlasztólag hatott a gazdasági, társadalmi és politikai viszonyokra, s a jövő nehezen kibontakozó képe a felszabadulást követő időkben az élet valamennyi területén direkt szabályozást követelt meg. Ezt a közvetlen beavat-

kozást — sok esetben szigorú büntetés kilátásba helyezését — többek között az is indokolta, hogy Magyarországon (különösen a falvakban) nem alakult ki korábban a polgári demokrácia gyakorlata, s az MKP pedig — ismerve a forradalmi munkásmozgalom korábbi lehetőségeit — viszonylag hátrányos pozícióból indulhatott el a demokratikus átalakulás szervezésében.

Kiadványunk szerkesztésénél az alábbiakat tartottuk szem előtt:

- A tiszaroffi anyag bár töredékes, azonban így is jó alapot biztosít ahhoz, hogy egy tiszai község társadalmának életét összehasonlíthassuk egy iászsági községével. A különbözőség szembevetendő.
- A iásziákóhalmi dobolási könyv közlését még a község felszabadulása előtti időben kezdjük el, hogy a sorsforduló, a felszabadulás első napjai érzékelhetőek legyenek.

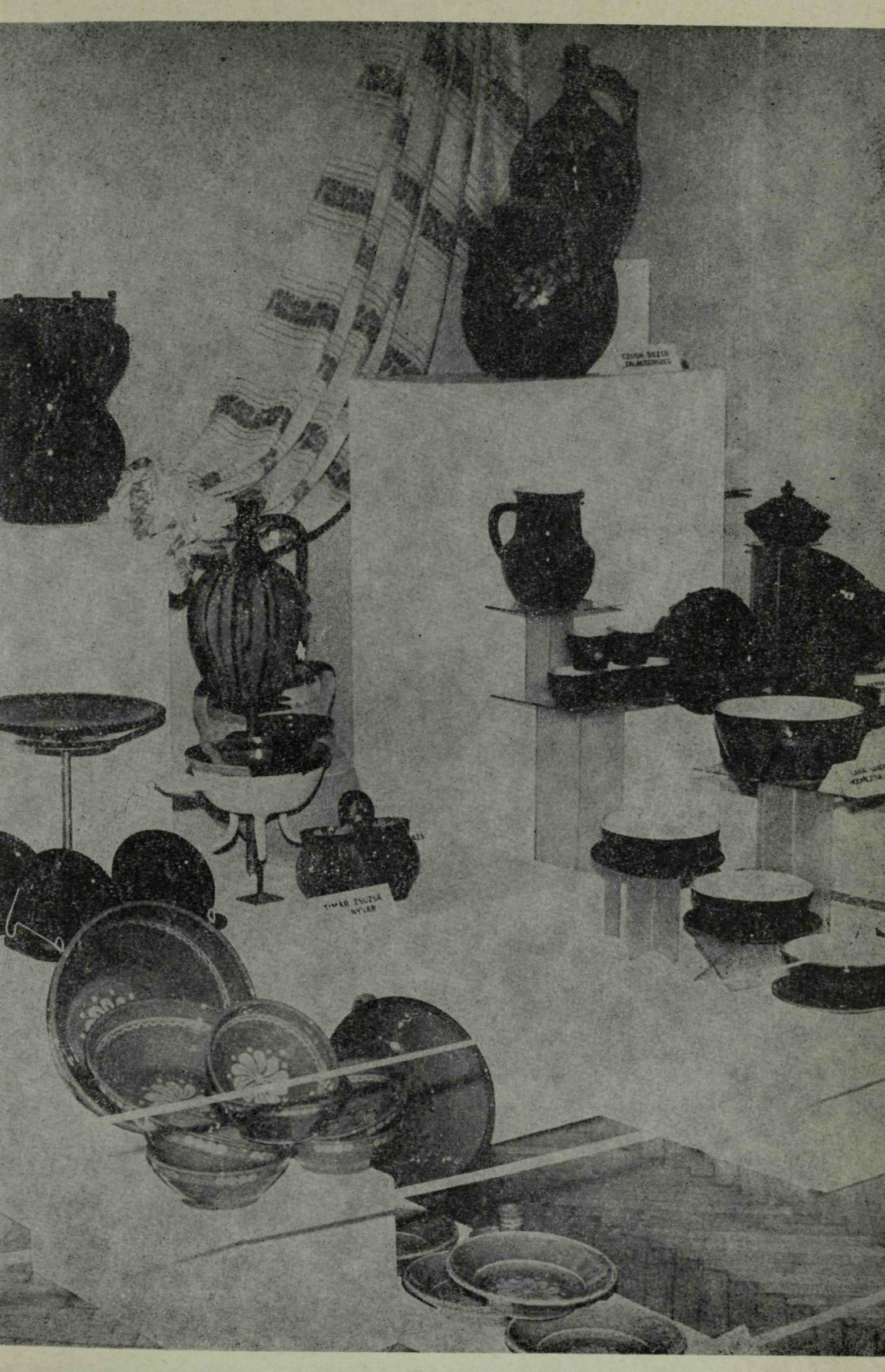
— S végül mindkét község anyaga csaknem teljes egészében közlésre kerül. Emiatt kerültek bele olyan szövegek, szemléletek, melyeket ma már másként fogalmazzunk. Mindössze néhány esetben maradtak el kisebb szövegrészek, mivel azok megfogalmazásuknál fogva értelemzavaróak.

Összességében a kibontakozó kép történelmileg teljes és hiteles.

A kiadvány nemcsak krónika, gyűjtemény vagy olvasmány, hanem dokumentum is. A dobolási könyvek szövege a felszabadult ország két községe első évének hétköznapjait hozza számkra életközelségbe. Értéke — többek között — abban is rejlik, hogy minden sora összehasonlításra, gondolkodásra készítet.

(Kiadta a Szolnok Megyei Levéltár, 1985.)

TÓTH TIBOR

CISKA BELIS
JAMNODOL

TUMAR ZSUZSA
NYLAK

...
...
...

Ára: 12-Ft